Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

ЛІТОПИС
ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ
VII. Річник

ЧИСЛО 11 ЛИСТОПАД 1935

Один з бастіонів Цитаделі у Львові після листопадових боїв.

АНАТОЛЬ КУРДИДИК.

ВПЕРШЕ

Трьох їх вийшло із брами казарми:
ясні чола й шоломи (о, очі!),
на шоломах калиною — кармін,
приклад стукнув, як крик серед ночі.

Місто втихло, прищурило мязи
(ой, матусю, на вулиці наші!..)
і хтось плакав сльозами екстази,
як вбирався у кріс на піддаші.

Трьох їх вийшло. З рукою на крісі.
...Сірі мури непевні, холодні —
Вже ми, нене, сьогодні міцніші!
Вже ми, нене, панами сьогодні!

Чорні вікна, як пропасти брами
(»це вже наше, це місто старезне...«).
Нагло постріл розбився об камінь
— три шоломи, як привиди щезли.

Вранці прапор на ратуші хлипав.
Маніфести кричали: осанна!..
...Вперше камінь — о, спрагнено випив
кров гарячу Незнаного Йвана.

Листопад — місяць Українських Інвалідів

Кожного року звертаємося в місяці листопаді зі закликом до громадянства за допомогою для наших інвалідів. І тепер знову, вже 17-ий раз, простягаємо руку в імені 2.000 інвалідів Українського Війська.

Мабуть саме тому, що вже 17-ий раз із черги простягаємо руку до українського громадянства, наші заклики не роблять більшого враження, не мають належного успіху, чим дальше віддаляємося від славної минувшини, чим більше ваготіє на нас тверда буденна дійсність, тим менше чутким стає українське громадянство на недолю своїх інвалідів, тим більше байдужіє до своїх борців.

А доля наших інвалідів не кращає, але з кожним днем гіршає, надходить старість, відновлюються давні рани, а Українські Інваліди не мають виглядів не тільки на скромне забезпечення останніх днів життя, але навіть заходить обава, що вже завтра не будуть мати шматка хліба для себе, для рідні, не зможуть заспокоїти найконечніших потреб: лікування, протез, одіння і взуття, що бувші герої кінчатимуть свої дні в голоді і холоді.

Тому створення можливих життєвих відносин принайменше для найтяжчих інвалідів Українського Війська, це неминуча конечність і байдужність громадянства в тій справі наносить нам сором. 120.000 золотих річно на інвалідів мусить українське громадянство зложити.

Не скидайте того обовязку на других. Кожний нехай від себе виконає. Нам та Стрільцям Української Армії, що ціло перейшли воєнне лихоліття. Судьбу останків Української Армії кладемо на серце і тим, що — по волі, чи неволі — стояли подальше від оружної борні.

Тепер ще пора показати себе не на словах, а на ділах!

У місяці листопаді прийдіть з допомогою нашому товариству, що знесилюється, несучи поміч інвалідам. Засоби вичерпуються, збірки жертв дають щораз менше, — забезпека інвалідів загрожена.

Не можемо допустити до того, щоб інваліди Української Армії гинули з голоду, чи передвчасно вмирали від невилікуваних ран.

На сторожі окалічених борців за волю стоїть честь нації!

Український Інвалід не даром ждатиме на вашу допомогу!

**ГОЛОВНА РАДА
УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ ІНВАЛІДАМ У ЛЬВОВІ.**

Могила невідомого героя

Написав: *Ф. Коковський.*

Обмотала сітка павутини
рамена маленького хреста,
що на Твоїм гробі.
Поруч гробу виріс кущ калини,
тільки, Брате, памятки по Тобі...

Дійсно тільки памятки по молодому, невідомому стрільцеві-героєві! Маленька, непозірна могилка на сільському цвинтарі в Маневі, деревляний хрестик, що зо старости похилився і — теплий спомин місцевих селян, що рік-річно правлять панахиду за невідомого стрільця-героя.

Переходжу попри маленький цвинтар в глибоких лемківських горах, в селі Маневі. ліського повіту.

— Осьтут лежить невідомий стрілець — каже мені місцевий селянин, що йде зо мною. Підходимо до могили, мій товариш оповідає:

Було це в квітні 1919 р., вже потім, коли мешканці Мигової Волі вбили ст. дес. Чолача. Наші відділи стояли в Бальниці, Зубрачім, Тісній та Маневі, противник зайняв був Лупків, Зубенсько, Смільник. Із Лупкова старалися поляки посунутися на схід, розбити ті відділи, що здержували їх наступ, а ще самі верхами прокрадалися в сторону Лупкова та непокоїли його.

Одного дня вийшов із Лупкова більший відділ поляків, попереджуваний панциркою, що їхала вузкоторівкою в сторону Тісної. Похід відбувався спокійно, поки панцирка та відділ противника не наблизився до стації Манів. Тут стрінув противник завзятий опір. Відділ наших стрільців привитав поляків стрілами з рушниць та скорострілу, що його обслугувало двох стрільців. Перестрілка тривала довший час, з обох сторін були ранені. Врешті наші стрільці мусіли відступати перед переважаючою силою противника.

Противник крився добре, тільки густі відгуки крісової пальби свідчили про те, що він близько. Не втихав також наш скоростріл, приміщений на краю села, при залізничій стації.

Врешті поляки рушили до наступу розстрільною, вже от-от добудуть наш скоростріл. При ньому тільки двох стрільців.

І нараз скоростріл замовк. Поляки кинулися юрбою в те місце, де стояв скоростріл, та місце було вже пусте. За хвилину заклекотав скоростріл недалеко школи. Це там примістилися два стрільці та боронили доступу до села. За хвилину скоростріл вже побіч церкви, вже відтіль бє противника. А противник ненастанно посувається вперед. Один з обслуги скорострілу вже зник. Може ранений, а може просто побачив безвихідність положення і — подався за відступаючими товаришами.

При скорострілі вже тільки один стрілець. Іще кілька серій стрілів, кількох наступаючих паде із зойком на землю. А потім...

Один стріл противника, що підкрався близче і — герой-стрілець паде лицем на свій скоростріл. Куля поцілила його в серце, що так любило рідний край...

Поляки добули село Манів. Героя, що боронив села аж до останньої хвилини життя, казали похоронити на цвинтарі.

Хто був цей герой — не знати. При вбитому не найшли нічого, що допомоглоб розпізнати його...

Поховали вбитого самі селяни й що року служать панахиду по ньому... По невідомому стрільцеві-героєві.

Могила Невідомого Стрільця-Героя в Маневі к. Ліска.

Бій за Велику і Малу Вишенку

Спомин.

Написав: *Лука Семчук.*

Серед соснових лісів, при джерелах річки Верешиці, на пісковатім ґрунті лежать села Велика і Мала Вишенка.

На полях обох Вишеньок вели частини І. Корпусу У. Г. А. в березні 1919 р. криваві бої за узгіря, що тягнуться над Верешицею.

Команда І. Корпусу У. Г. А. здавала собі добре справу, що значилаби втрата лінії Верешиці для дальшого ходу воєнних подій і тому дала приказ цеї лінії рішучо боронити.

Яворівська ґрупа знеможена боями за Яворів відступала до Вишенки. Її сили були за малі, щоби вдержати Вишенку в своїх руках.

Дві золочівські сотні, які були в дорозі на большевицький фронт, одержали в Бродах на двірці приказ завернути до Красного, а звідти податися до Камінки струмилової до розпорядження І. Корпусу У. Г. А. За нецілих дві доби сотні з Бродів прибули до Камінки стр. Копнистий сніг утруднював похід.

В Камінці стр. командант І. Корпусу ґенерал Микитка відібрав від прибувших сотень звіт, переглянув їх та дав наказ перейти до Зіболок. Тут відпочивали в неділю, а відтак по приказу відійшли до Крехова, де зголосилися в команді яворівської ґрупи. В тім часі в Крехові була теж команда т .зв. ґрупи Клє (назва від сот. Клє).

У. Г. А. в тім часі реорґанізовалася. З ґруп творено бриґади. З яворівської ґрупи і ґрупи Клє створено в тім часі 6-ту бриґаду, під командою от. Стафиняка. (Фактичним командантом був бриґадний адютант пор. Головінський Юліян).

В Крехові золочівські сотні зїли вечерю і дістали приказ негайно відійти на Велику Вишенку та зголоситися в команді ІІ-го яворівського куріня. Дорога була дуже утяжлива — сніг ліпив в очі, курило, світа не було видно. В чистім полі напевно зблудивби, але що дорога вела через село Брище, а дальше лісом аж до В. Вишенки, то сотні щасливо дісталися на місце.

По коротких пертрактаціях з командантом ІІ-го куріня, котрий кватирував на приходстві у В. Вишенці, сотні заночували в тім селі, а на другий день рано дня 26. березня 1919 р. в год. 8-ій були вже на Малій Вишенці, щоби змінити І. яворівський курінь.

Командант І. яворівського куріня чет. Гринкевич, низький, худорлявий старшина в чорній шапці з червоним дном, запізнав золочівських старшин з фронтом, причім умовилися між собою, що золочівці займуть позиції І. куріня аж на другий день і тоді курінь піде на заслужений відпочинок.

Поляки одержали на тім відтинку нові сили і переслідували яворівську ґрупу в день і в ночі не даючи їй видихатися.

Точно в 11. год. 26. березня, коли золочівські сотні їли преспокійно обід, а старшини тих сотень: поручник Василь Ґерус, четар Слимаківський і хорун. Луць Семчук в одній з хат недалеко фільварку на Мал. Вишенці розташовувалися також до стрілецької зупи, вбіг до них до хати дижурний старшина—бунчужний родом з Брідщини і різко зарапортував „поляки наступають, яворівці відступають“. В миг ока старшини були вже коло своїх сотень і наказали збірку, криючися перед польськими стрілами за хатами. Доїдати обіду не було часу.

Ситуація була поважна. І. яворівський курінь відступав майже без бою. — Він по тяжких попередніх боях не мав сил держатися. На лицях стрільців того куріня було видно виснаження й утому. Їм треба було дати за всяку ціну перепочати, — щоби не стратити такого доброго вояка, яким були яворівці.

Здержання ворога, залежало тепер виключно від золочівських сотень. Золочівці з жалем дивилися на відступаючий курінь, та здержувати його навіть не пробували. Задержали лише яворівських скорострільчиків з командантом підхор. Крушельницьким з Ямного коло Камінки стр., бо своїх скорострілів не мали.

Тепер І. сотня під проводом хор. Семчука пішла в ліс на полудне від фільварку, скоростріли під проводом підхор. Крушельницького заняли позиції на фільварку, а ІІ. сотня з четарем Слимаківським обсадила цвинтар Малої Вишенки. Поручник Ґерус був на правім крилі І. сотні коло фільварку. Він проводив цілою ґрупою.

Наказ був: припустити поляків як найблизче до себе, а відтак почати стріляти.

Польське військо підходило розстрільною скоро, якби було певне, що ніхто не заступить дороги. Та нараз затьохкали яворівські скоростріли й посипався скорий, одиничний крісовий вогонь золочівських сотень. В польських рядах повстало сильне замішання, піднеслися крики і ляменти. Поляки впали долів. З обох сторін почалася завзята стрілянина.

Золочівці здержали польський наступ. Вони рішили видержати на місці на цій створеній на борзі позиції як найдовше, бо сподівалися, що або дістануть поміч, або під заслоною ночі відступлять на догіднішу позицію і спиняючи поляків дадуть змогу яворівцям прийти до себе. Але поміч не надходила. Поляки в десятеро чисельніщі почали золочівців окрилювати. Заходила небезпека дістатися в полон. Поручник Герус зявився на найбільш загроженім лівім крилі. Ще якийсь час йшли змагання. Поляки попросту стріляли вже на ліве крило золочівців з боку заходячи на їх зади. У золочівців не було вже ніякого запасу, щоби протиставити тим польським військам, що наступали з боку.

Ґерус і Семчук рішилися відступати. Пішла команда: з ліва на право одинцем взад, напрям Велика Вишенка. Останній зійшов з поля бою підхор.

Крушельницький, котрий обстрілюючи поляків зі скоростріла в ріжних напрямах улекшував золочівцям відступ. Золочівці мали кількох ранених, між іншими дістав перестріл черева бунчужний, що походив з Брідщини.

Золочівці відступили до В. Вишенки і заняли цвинтар, а яворівські куріні на другий день скоро світ обсадили становища від них на полудне, так звану попову гору. Яворівці не мали змоги відпочивати, треба було здержувати ворога, котрий попросту не наступав, а пхався.

Ніч перейшла спокійно, але вогке, пронизливе зимно вїдалося в стрілецькі кости і далося добре взнаки стрільцям. Кожний дзвонив зубами, мовби ним лихорадка трясла, ніхто не міг промовити слова. Не один зі стрільців думав, що прийдеться сконати від зимна.

Вже рано поляки повели знову наступ, та тут яворівці і золочівці привитали їх, як пристало добрим воякам. Поляки наступали кілька разів, щоби яворівців рушити з місця, та це їм не вдалося. У яворівців відновився дух боїв з перед Яворова. Золочівці влучно обстрілювали з цвинтаря поляків, яких бентежило те, що кожний їх випад був уміло відкинений.

З бригади був приказ, держатися на місці, бо поміч в силі одного куріня, зложеного з 3 сотень УСС (дісталися на цей терен при наступі на Городок) і 2-х сотень Клейців, під командою сот. Білинкевича та одної батерії наспіє на 12 годину. Одначе по причині сніжних ростопів цей курінь і артилерія не могли прийти на час.

Точно в другій годині по-полудні, з заду над правим крилом золочівців засвистала у воздусі шрапнеля і розірвалася над поляками. В нас вступив дух. Ми були певні, що надійшла поміч. Друга шрапнеля розірвалася серед поля між нами і поляками, а третя над золочівцями. Хор. Семчук післав ординанса до телефону, щоби повідомити батерію, щоби та продовжила огонь на яких 400 м. наперед, а не била по наших окопах, та одержав відповідь: „нажаль то не наша артилерія, то ворожа".

В тім показалася польська розстрільна, яка від присілка Лутова наступала в напрямі цвинтара В. Вишенки. На цей відтинок поляки сконцентрували гарматний вогонь і повели наступ. Треба було наше праве крило продовжити, відповідно його вигинаючи. Пор. Ґерус зажадав від яворівців одної сотні, яку треба було витягнути зі середини, бо там був уже повний спокій і перекинути її на праве крило золочівців, а хор. Семчук дав приказ своїй запасній четі також іти на праве крило. В тім моменті наступило трагічне непорозуміння. Яворівці, бачучи рух на правім крилі, думали, що золочівці не видержали наступу і відступають та почали направду відступати. Золочівці з початку були певні, що яворівці вицофують якусь частину, щоби перекинути її на праве крило, та зараз показалося, що вони відступають. Четар Слимаківський стратив мізинний палець, пішов на перевязочний пункт. Відворот був неправильний, та одно було рятунком для нас, що за нами був ліс, який засланяв нас перед ворожими прицілами.

Здержати відступаючих не вдалося. Треба було опустити цілу лінію. Золочівці відступили також. Пор. Ґерус і хор. Семчук задержалися ще якийсь час на краю ліса, щоби приглянутися силі поляків. Польська розстрільна посувалася скорим пруським темпом в нашу сторону. Побачивши Ґеруса і Семчука поляки почали кричати „тшимай, тшимай тих малих", та ті, кинувши в сторону поляків ручними ґранатами, сховалися скорою ходою в лісі, доганяючи свої сотні. Старшини упорядкували в ході золочівські і яворівські відділи. Телефоністи залучили телефон і повідомили бриґаду про відворот. Відступ йшов до Брища.

В Брищу в ночі зібралися старшини на нараду — як відобрати назад Вишенку? Рішено в 4-тій годині ранку повести протинаступ. Кождий старшина дістав свій приділ, зглядно напрям наступу. Золочівці дістали задачу досить тяжку, бо припало їм брати попову гору, а щоби її взяти, треба було перейти Верешицю, а під весну військові переходити річку то річ не дуже приємна. Коли старшини розходилися до своїх частин з наради, до їх ушей долетіли звуки розривів ручних ґранат і крісової пальби зі сторони Вишенки. Ніхто не міг збагнути причини цієї стрілянини. По тій причині наказано строге поготівля. Ніхто не спав. Зміцнено застави. В напруженні ожидали всі розвязки стрілянини.

В тім напруженні дався чути зі застави на дорозі до Вишенки вигук: — „стій, хто йде?" — „Ми УСС, ми Клейці ведемо полонених".

Справа нічної стрілянин була вияснена. То курінь сот. Білинкевича, котрий йшов на поміч ґрупі на Вишенці около 2-гої по-полудні, вже зрівнався був з ґрупою Вишенки кілька кільометрів на північ від неї і вже розташовувався до удару на поляків, що наступали на праве крило золочівців, та втім нагло стріли на Вишенці умовкли, наші частини, як відомо, відступили до Брища. Курінь Білинкевича опинився тепер на задах поляків. Вичекав у лісі до ночі і, перебиваючися через польський фронт, напав на Велику і Малу Вишенку, розбив польську лінію і передерся знову до своїх.

Як було умовлено, яворівці і золочівці повели в 4-тій годині наступ. На Вишенці у хатах було побитих богато поляків, знаки нічного наскоку. Так як їли вечерю так і лягли від ручних ґранат. Хор. Семчук вислав звязкових до частин Долуда. Долудівці дістали були наказ наступати на Янів. Золочівці заняли попову гору, яворівці цвинтар, розстрільна йшла вперед, польська артилерія сильно обстрілювала золочівців. З хвилиною, як золочівці перейшли попову гору і доплив Верешиці, поляки почали відступ. Золочівці взяли тоді більшу скількість поляків у полон. Ті, що піддавалися, були дуже перестрашені, кидали кріси по звичаю на землю, підносили руки до гори і зі словами „пане большевіку, даруй пан жице", клякали і піддавалися. Наші скоро відводили їх в зад.

Зі слів тих, які піддавалися, видно було, що їх страшено, що українські частини це большевики, а страх їх був оправданий, коли побачили золочівців убраних в шинелі, та папахи.

Цілий відтинок поляків був розбитий. Ми забрали

і польську гармату. Запал в наших рядах був великий — нікому і їдження не було в голові, хоч був уже вечір. Стрільці вигукували „до Яворова, до Яворова“ і не спочиваючи йшли — не треба було нікого підганяти.

На фронт прибув ґенерал Микитка і пор. Головінський. Головінський дав наказ здержати розстрільну і не йти дальше. На запит хор. Семчука, чому в такім запалі не йдемо, а зупиняємося, пор. Головінський відповів „задалеко ми загналися. Долуд не наступає. Поляки з Янова йдуть нам на зади“. За причину питатися не було часу. Поляки почали обстрілювати з боку і з заду наше ліве крило. Тут мало не погиб ґен. Микитка.

Не було іншої ради як завернути на знаний цвинтар В. Вишенки. Четар Гринкевич дістав наказ і з бравурою ударив своїм курінем по поляках, які йшли на нас з Янова. Бій був завзятий. Курінь поніс поважні страти, але дав змогу вицофатися решті частин без страт на давні позиції.

Золочівці заняли цвинтар В. Вишенки, а яворівці попову гору. Коло десятої години дня 28. березня вернули звязкові вислані хор. Семчуком, але в польських шинелях і з польськими крісами. Вони прямуючи до Долуда попали в полон. Ночували в Курниках разом з поляками. В ночі стягнули з них шинелі, забрали потрібні їм кріси і відійшли до своїх. Польські плащі улекшили їм утечу.

Позиція усталилася на цвинтарі Великої Вишенки і на поповій горі. Ще два дні були золочівці на Вишенці. Відси по приказу відійшли до Маґерова. Їх змінили Клейці. Фронт на Вишенці держався аж до загального відступу. Ще довший час держалися наші застави в присілку Лутова, які коштували нас кількох старшин, майже що другий третій день був хтось зі старшин, що повнили там службу, ранений або убитий. Там був ранений і хор. Семчук, який дістав дня 15. квітня 1919 в ночі кулю, уставляючи розстрільну до наступу на Малу Вишенку.

Великою похибкою в тім бою було те, що Долуд не наступав на Янів. Долудівці наступаючи на Янів булиб прикули там сконцентровані польські частини і не булиб позволили їм напасти на зади яворівців.

Ми могли легко очистити тоді північний фронт і окружити Львів та довершити те, що не вдалося осягнути III. Корпусові при наступі на Городок.

Про пєси зі стрілецького життя

Цього року вийшли з друку дві театральні пєси, про котрі пишеться, що вони „з життя У. С. С.“ Перша з них „Їхав стрілець на війноньку“, а друга „Десятник Люлька“ — або „Бо війна війною“, — обі автора Б. О. Пирятинського.

Читаючи їх, хочеться звернутися до автора (як і будучих авторів) та видавництва цих пєс, щоб трохи більше застановилися над їхнім змістом. Не можемо легковажити собі надто такої великої сторінки нашої історії, як період Українського Січового Стрілецтва.

У найдальшому закутку наших земель добре відомі геройські подвиги і значіння У. С. С.-ва. Не можна їх понижувати такими виставами.

Перейдім до змісту:

Пєса „Їхав стрілець на війноньку“, — ще можлива. Змістом вона сильніша від „Залізної Остроги“.

Одначе є одна, і то важна хиба. У II. дії автор чомусь виводить кінець дії так, що У. С. С. відступають, а окопи займають москалі...

Чи в цей спосіб ми гідно представимо стрілецькі подвиги? Давати одиноку дію позиційної борби й якраз її кінчити відступом? Тим більше, що в дійсности відступів стрілецьких не було, бо як деколи відступали, то з вини інших, австрійських частин, що піддалися чи відступили.

Правда, пєса має успіх. Але якраз тому, що наші режісери саме замінюють відступ на наступ! Цим і влекшують собі постановку, бо не треба даром виводити на сцену москалів (відпадають строї і люди, а з тим і кошти). І така зміна саме потягає за собою публику. Так теж і повинен був автор написати.

Ще гірше випала справа з „комедією“ „Десятник Люлька“.

Зміст цього „Десятника“ такий, що він нічого не робить на відпустці, тільки дивиться й придумує, якби то попоїсти де, і зарвати якнайбільше харчів зі собою до сотні. На це й створена ціла „комедія“.

Чи ж то вже нема що кращого показати з ж и т т я У. С. С., та аж таку „комедію“? Чи ж ми вже перебрали всі теми й моменти стрілецького життя, щоб аж в такому відємному світлі представляти стрільця, та ще й д е с я т н и к а? Стрільцям, ще й на відпустці, не треба було аж до штучок удаватися, щоб добути харчу, бо кожний із „цивільних“, собі не залишав, а стрільця обдаровував.

Отже, на будуче, най Шановні Автори творять щось оригінального і правдивого. Романтичне життя Стрілецтва таке богате в усякі пригоди, що можна на їх основі творити безліч усяких пєс, комедій, драм і т. п., які не будуть понижувати Стрілецтва.

М. Горбовий.

Новоселиця над Самарою — запоріжське місто

Написав: *В. Січинський.*

Російська і почасти польська історіографія представляли Запоріжську Січ, як дуже примітивну військову організацію, що вдоволялася елементарними потребами та нездатна була до творення вищих щаблів державного життя. Запорожці жили, мовляв, в якихось дуже примітивних житлах серед „дикого поля" і не знали більш організованого та упорядкованого життя міського.

Між тим у дійсності справа виглядає далеко инакше, а наша власна непоінформованість пояснюється передовсім тим, що московська навала старалася за всяку ціну не тільки знищити усякі матеріяльні памятки з доби нашої незалежности, але навіть затерти усяку память про них.

В числі 7—8 „Літопису Червоної Калини" за 1932 рік ознайомились ми з колишнім адміністраційно-військовим осередком козацького війська — містом Трехтемировом. Це стаття пера нашого відомого дослідника українського війська старих часів. Тепер я хочу згадати про інше козацьке місто — Новоселицю, що було у найблизчому сусідстві до властивого Запоріжжя.

Місто Новоселиця лежить на правому березі притоки Дніпра — річки Самари, в тому місці, де вливаються до Самари її притоки Самарчик і Перевали.

Річка Самара досить широка, тече серед рівнини і на віддалі 30 кільометрів (від впливу до Дніпра) є сплавна для пароплавів. Околиці Самари віддавна славилися своїми природніми богацтвами, найкращими на Запоріжжю природніми лісами, а навіть озерами, повними усяких звірів і риб. Річка Самара була описана ще відомим французьким інженіром Бопляном, що видав у 1650 і пізніших часах знаменитий „Опис України". Боплян писав: „Річка Самара з околицями вельми знаменита не тільки богацтвом риб, але також — воском, медом, звірями для полювання і в будівельному лісі... Козаки називають її святою річкою, можливо завдяки її багацтвам" („Дескріпсіон д' Україн, пар Боплян, 1660, ст. 17).

Запорожці з давних-давен мали на берегах Самари зимовики, а вже в XVII ст. Новоселиця над Самарою стала одною зі значніших осад Запорожців. Вони оселялися тут з родинами і крім рибальства, полювання, пчільництва, займалися також хліборобством. Досить часто згадується Новоселиця (Самара) також в українських хроніках Величка, Самовидця та ін.

Запоріжська катедра в Новоселиці над Самарою. Вигляд перед перебудовою 1888 р.

За часів гетьмана І. Мазепи тут заложено в 1687 році фортецю, що мала назву „Богородицької" або „Самари". Після знищення фортеці в 1711 р., вона була відновлена в 1736 році і відтоді офіційна козацька назва міста була — Новоселиця, а нарід далі звав фортецю „Самара" або „Самарчик". Це укріплене місто „Самара" зазначене на мапі України Т. К. Льотера середини XVIII ст.

Від колишньої грізної фортеці тепер залишилися лише незначні сліди. На згаданій мапі Самара-Новоселиця стоїть на важному великому шляху, що лучить Запоріжські пороги з Маячкою і цілим ланцюгом укріплень і фортець на річці Орелі (т. зв. „Українська лінія"). У другій половині XVIII ст. Новоселиця стала місцем паланного запоріжського уряду.

Цікаво, що москалі шукаючи за ріжними вигодами і дешевою поживою, віддавна звернули пильну увагу на невичерпані природні богацтва р. Самари. Наприклад, московський посол Василій Тяпкін, що переїздив сюдою в дорозі на Крим в 1681 р., пише, що по річці Самарі „дубровы великія, и лѣса, и звѣрь въ лѣсахъ, и рыбы въ водахъ и кормовъ конскихъ всюду множество, и пашни можно заве-

сти великія". Мабуть ці богацтва дуже цікавили московський уряд, коли сюди згодом післано „стряпчего" Коломіна „для осмотра береговъ Самары".

Новоселиця в кінці XVII ст. мала для Запоріжжя вже таке значіння, що тут, в цьому осідку Запоріжського уряду, побудовано знамениту Запоріжську катедру — незвичайно цінну памятку українського дерев'яного будівництва, що являється одночасно одинокою монументальною памяткою Запоріжської Січи!

Заложено церкву в 1773 р., себто за два роки перед розгромом Запоріжської Січи. Ніби відчуваючи свій скорий упадок, Запоріжжя залишило по собі цей монументальний памятник своєї колишньої слави і своєї високої мистецької культури.

Істнує леґенда про заложення запоріжської катедри, записана у 80-их роках минулого століття П. Горленком і опублікована в „Київській Старині" за 1888 р. Цей переказ, розуміється, дуже спримітизований в народній уяві та прибрав форм анекдотичних, не позбавлений одначе оріґінальних побутових рис.

Запорожці — каже народній переказ — задумавши побудувати церкву, зібралися на раду до „титаря", запорожця Якова Легкого. Були тут присутні паланочна старшина, місцеве духовенство та ігумен Самарського монастиря єромонах Ієсей. Рада була в садку і після обговорення питань про матеріял, кошти та ін. стали радити, хто має будувати церкву. Виявилось, що один з присутніх привіз з собою будівничого Якима Погребняка з Водолаг. (В дійсности с. Нові Водолаги істнують на Харківщині!).

— Ти можеш побудувати нам церкву? — питали Я. Погребняка батьки-старшини.

— Можу, дайте тільки сили і плоти, а поставити поставлю.

— Якої там тобі ще сили і плоти?

— Плотників-робітників, та дерева, та цегли, вістимо.

— Ну та де тобі такому непоказному побудувати храм Божий! — підсміхалися запорожці.

— Е, батьки, побудую, а коли хочете, я от намалюю, яку вам церкву поставлю.

— Ну малюй!

Будівничий тут же на стежці нарисував фасаду церкви з 5 банями.

— Та, церква намальована славна — казала старшина, але як то її побудуєш?

— Будувати нам не первина; я ще і не таку потраплю побудувати: я зроблю церкву з 9 банями.

— Ну козаче — відізвався один з запорожців — і я як малий був, то теж брехав, але за це мене не раз годували березовою кашою.

— Можу! — відповів Погребняк — я вам її і намалюю коли хочете.

— Намалюй!

І він намалював.

Запорожці захопилися рисунком, але не довіряли як це може бути, що з кожного боку церква виглядає з трема банями, а всіх бань має бути 9; після їх рахунку має бути всього 12 бань! Одначе це не перешкоджало їм доручити будову Погребнякові за 2.000 карбованців, з котрих будівничий пожертвував на церкву 24 карб.

Після святочного заложення церкви з участю архієпископа Евгена Булгарина, у присутности кошового і де-яких курінних отаманів, при великому здвизі народу, — будівничий десь зник на три чи чотири дні. Ктитор Павло Коржевський почав уже непокоїтися, коли раптом, несподівано зявився Погребняк.

— Ну от вона вам уся тут — сказав будівничий, навіть не привітавшися — ну от, беріть її, дивіться — зо всіх чотирох боків по три вежі, а всіх таки девять, девять а не дванадцять.

За цими словами будівничий подав ктитору модель церкви, зроблений з очерету.

— Вижу, вижу, Господи тобі поможи — сказав Коржевський. Все воно так, як ти говорив. Але де ти чоловіче божий був?

На це Погребняк оповів, що він втік до самарських очеретів і там за поміччю Божою і св. Миколая зробив оцей модель.

Як провадилася сама будова — на це не дають нам відповіді ні народні перекази ні історичні відомости. Знаємо лише, що будова тревала аж 6 років, а була посвячена в 1781 р. протоієреєм катедри Григорієм Порохнею — коли вже Запоріжська Січ не істнувала!...

Крім коштів на будову, що походили з Запоріжської скарбниці, жертводавцями церкви були ще Антін Головатий і Чепіга. Далі, в 1774 р. козак Іван Батуринський-Терещенко дарував образ „Собора св. Апостолів", в 1775 р. козак Лаврентій Плиха дарував Євангелію у зеленій аксамітовій оправі, а в 1776 р. козак Федір Колотнеча — срібну чашу.

Запоріжська катедра простояла непорушно до 1887 р. коли її задумали ґрунтовно направити. Але, як говорять урядові реляції, підчас праць виявилося, що бальки особливо нижчих частин, були спорохнявілі так, що вирішили церкву зовсім розібрати і побудувати нову „первісного взірця". Будівельні праці виконувано за доглядом „комісії", що була зложена парохом Троїцької церкви, за „дозволом" катеринославського урядового „Будівельного Відділу" і петербурґського „Сіноду". Самі праці виконував архітект Харманський, а відновлювання образів переводив реставратор Н. Перфільєв з Петербурга.

Стару катедру почали розбирати 2. жовтня 1887 р. і закінчили розбирати в кінці 1887 р. Нова будова коштувала понад 30.000 карб., при чім 20 тисяч походило з церковних коштів і понад 11.000 — з доброчинних пожертв.

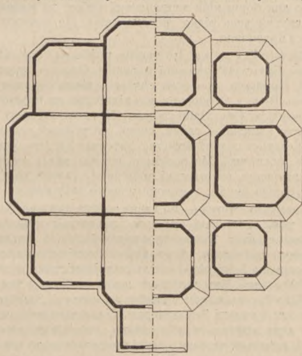
Перед розбором старої катедри, на жаль, не пороблено обмірів будови, лише завдяки старанням згаданого українського письменника і дослідника української минувшини П. Горленка, зроблено фотоґрафічну світлину старої катедри та її опис. З цієї фотоґрафії була виконана літоґрафічна репродукція у літоґрафії Корчак-Новицького в Києві і долучена до статті Горленка („Кіевская Стари-

на“, Київ 1888, січень-березень, після 2-ої ненумерован. стор).

За описом старої катедри Горленка виходить, що висота будови доходила понад 45 метрів, кожний бік будови мав коло 28 метрів. Фундамент був з цегли, а самий зруб переважно з дубових бальок, грубости від 38 до 62 центиметрів. В будові не було ніяких підпираючих слупів ні підпор, ні в середині ні на зовні, та майже нігде не вжито цвяхів. Первісно маківки церкви були помальовані зеленою фарбою, а в 30-их роках XIX ст. позолочені, коли направляли цілу будову. Дзвіниця стояла окремо від церкви. Серед образів визначалися старовиною „св. Микола“ з рамою „в стилі XV ст.“ і „Хр. Спаситель“. Іконостас спочатку — як каже Горленко — „був з фестонами, завитками, зі всіма хитрощами теслярського мистецтва. Образи доброго письма, де-які були мальовані на золоченому тлі у візантійському смаку“.

Порівнюючи рисунок первісної катедри з сучасною будовою, фотографія котрої відома з ріжних видань перед світовою війною, — бачимо, що, не зважаючи на офіційні запевнення, що церква побудована у „первісному вигляді“, все таки помітні де-які зміни і то не на користь будові. І так точно не затримані пропорції бічних (угольних) веж з банями, значно змінено вигляд маківок, попсуто деталі як вікна, вхід до церкви, ґзимси і т. д.

Зате первісний вигляд будови (гл. долучений рисунок) являється вершком пропорціональности і гармонії форм. Загалом Запоріжська катедра перевищує все, що було створено раніш у деревляному будівництві! Являється вона немовби льогічним завершенням багатовікової української культури деревляного будівництва. Після цієї дати не тільки не зявилося на усіх славянських землях кращої деревляної будови, але навіть не було спроб створити инший подібний девятизрубний і девятибанний храм!

Схематичний плян (спідньої частини і першого поверху) Запоріжської катедри.

Вигляд після перебудови 1888 р.

Усі знавці і любителі архітектури, що вперше бачать рисунок чи фотографію цієї дорогоцінної памятки, не находять слів для похвали і свого захоплення. Пригадую, коли на запрошення редакції великого чеського „Технічного наукового словника“ я зложив більший огляд деревляного будівництва усіх славянських народів, завдало нам чимало труднощів вибрати та уложити в певній послідовности потрібну кількість ілюстрацій. Коли нарешті все було упорядковано і перенумеровано, редактор згаданої енциклопедії переглядаючи „додатковий“ матеріял був так захоплений видом Запоріжської катедри, що сам почав наново упорядковувати цілий ілюстраційний матеріял лише для того, щоби конче умістити загальний вигляд і схематичний плян Запоріжської катедри. А була це праця не легка, бо були вже упорядковані послідуючі ілюстрації Енциклопедії і треба було наново міняти цілу нумерацію та розміщення сили ілюстрацій!

Вернімся ще до історії самого Запоріжського міста Новоселиці.

Запоріжську Січ московські озвірілі війська зрівняли з землею, так що від Запоріжських укріплень і житлових будов не залишилося жадного сліду. Але що було робити з цілим запоріжським містом, його величавою катедрою та іншими памятками, що повсякчасно нагадували українцям про недавню славу Запоріжської Січи!? Як знищити згадку про волю, як зтерти з памяти дорогий спомин?

І тут московський, царський уряд, з властивою йому безоглядністю і цинізмом, переіменував місто на „Ново-московське“! Ніби на глум і зневагу усім українцям! Сталося це в 1794 році коли все „мовчало“...

„Вдячні“ нащадки згодом забули про саме істнування Запоріжської „столиці“, а свідоміші одиниці, не знаючи, що саме криється під тою московською назвою, мимоволі відверталися від того „московського“ міста у самому серці Запоріжжя.

Та що казати про „давніші“ часи, коли навіть в найновіших оглядах українських памяток старовини та історіях української культури і мистецтва все ще називають осідок запоріжського уряду — „Новоморське“. От і ціла „українізація“! бодай хоч „фільольогічно“ закінчується на літеру „е“!

Що ж сталося далі з містом Новоселицею? До 1802 р. було це повітове місто Новоросійської (теж наново придуманої назви) губернії, а пізніще Катеринославської губ.

Все таки в 1896 році це було значне місто з майже 22.000 населення, а разом з передмістями кількість мешканців доходила до 30.000. А що тут працювали переважно запоріжські нащадки, які відзначалися великою рухливістю і здатністю до всякого промислу і торговлі, — то не диво, що перед світовою війною місто представляло собою значний осередок торговлі та промисловости ремісничої і фабричної, зокрема тут дуже було поширене шкіряне виробництво. При тім важно відмітити, що населення у подавляючій більшости складалося з українців, тоді як жиди і росіяни були у зникаючій меншости.

Який стан міста тепер? І чи істнує катедра? Знаємо лише з „Совітської енцикльопедії“, що кількість населення міста зменшилася рівно у двоє, бо нараховує всього 15.000 мешканців, з того 84% українців, 9% жидів і 5% росіян!...

Чи може тих 5% зайдів знищити дорогу нам память про Запоріжську Новоселицю над річкою Самарою?

У большевицькій чрезвичайці

(Із записника старшини У. Г. А.)

Написав: *Ярич-Запільський.*

(Докінчення).

Совітська тюрма. Китайська сторожа. Харч. Брацтво при Троїцькій Церкві. Бандит Муха. Комашка ловить галичан. „Товариш“ Котовскій. Слідство. Малий Івась з Рогатинщини. Командант города Розенберг. На волі.

Підходимо під величезний будинок. Довкруги мур на 5 метрів у гору. Нас числять ще два рази. Переходимо залізну браму одну... другу... третю. Ведуть нас сходами на перший поверх, відчислюють сто, замикають у величезну келію. Решта сто чотири в другій такій келії. З чрезвичайки випустили на волю сотника Дашкевича. За ним вставлялися українські боротьбисти.

Стрільці наші ввійшли в келію перші — заняли „причі“. Старшини лягають на цементовану підлогу. На підлозі і причах свіже вапно і калужі води по вибоях. То дезинфекували по добровольцях, які тут передтим сиділи, та померли троха не всі від тифу. І я лягаю на цемент на англійській пелерині біля д-ра Микитки. Хоч які ми помучені — годі заснути. Китайці раз-за-разом стріляють. Чути, як кулі бють в мур.

Пробуджуюся рано. Сонце світить. Сьогодня Великдень. В келії нашій задуха. „Параша“ зіпсована не пропускає всього, на підлозі баюра. Щоб відібрати команді келії приємність приказувати „буржуям-старшинам“, двох старшин добровільно іде по воду, а відтак вливає до „параші“. Це мало той наслідок, що наш „келійний староста“ Яків Медовар опісля ніколи не призначував старшин до тої роботи. Кашоварови потрібно кількох помічників до кухні. Голошуся добровільно, за мною пор. Д. і чет. З. Чищу і краю бураки. Ліпше, ніж сидіти в келії в запертю, а попри це не шкодить розглянутися, чи втеча можлива? Одержую друге снідання за працю: сиру капусту з „підсонічним олієм“ і дрібною рибкою. Нас годують ось як: чвертка хліба на цілий день, рано і вечером чай, на обід одного дня борщ ніби заправлений рибою та мукою, на другий день рідка гречана каша. Це повторюється правильно.

Після обіду до нас до тюрми прийшли гості. Це члени Брацтва Троїцької церкви в Одесі — украї́нці. Прийшли, принесли свячене: яйця, солонину, бабки. Вони з батюшкою, що відправив на подвірю тюрми молебень. Наші співали „Христос воскресе“. Богато плакало. Старий, сивий, енергійний мущина, здається голова брацтва, запевняв нас, що довго не посидимо. Ми розуміли, що йде якась акція. Ми зачували, що одеські робітники ставили ультімат большевикам, жадаючи нашого звільнення.

Совітська тюрма — це давна тюрма царська. Хотяй усякі державні будинки революція нищила, тюрми щадила. Кілька просторих будинків з величезними подвірями, обгороджених камінним муром високим на 5 метрів — це тюрма. Помістити може 50.000 людей. Нам залишили деяку свободу в тюрмі. Цілий день можемо сидіти на воздусі. Замикають нас у годині 7-ій вечером. Люди звикають, цілий день крутяться по подвірю, деякі породзягались, гріються на сонці, деякі працюють коло землі в тюремних городах. День проходить якось, зате ніч як море. Цілу ніч стріляють китайці — на стійках. Ці люди здається не можуть здержатися від

„піф-паф", як кажуть. У китайця годі дошукатися якоїсь людської риски. Обличчя жовте як мальовані двері, скісні очі, цілий день ідіотично усміхається. Чоловіка вбити — це байка. Слідчий кивне рукою... готово, чоловік убитий. Китайці як ті різницькі пси. Зарізали корову — пси хлепчуть ще теплу кров. Здається, що і китаєць зробив би це, і не надумувався б. Аж тепер я зрозумів, чому то в Проскурові добровольці розстріляли 3-ох китайців, хоча ті в той час не служили в ніякій армії. Було це в листопаді 1919. року — тоді вважав я це звірством.

День у день гарна погода. Сонце ясно світить. Повітря чисте, небо голубе. Сумно тягнуться, волочуться дні, — обезсилюють, надривають нерви. Непевне завтра. Щодня іде поголоска межи нами, що „стільки а стільки розстріляли" цеї ночі. Одначе це покищо не з наших. У тюрмі сидить богато-богато інших. Вечером ми за кратами, двері заложені залізною штабою, замкнені на колодку. Під дверми вартовий, звичайно китаєць. Скомлить щось незрозуміле, курить папіроску, важно дзвонить запятками по цементі. Товариші мої одні на причах розляглись, другі стоять про щось толкують, інші співають, свищуть. У келії задуха. Старшини лежать під стіною на довгій „причі", яку вспіли улаштувати.

Майже що вечера чути, як заїздить авто. Через вікно видно дим мотору. То з чрезвичайки підїзджають гієни, забирають з тюрми людей і авто пропадає в обіймах ночі... Часом для паради згадка в часописі, що такого то дня розстріляли за „контрреволюцію" таких то людей. Одначе часто чоловік пропадає, не знати за що і куди? Замкнули... люди питають за що? — а відповідь: „його тут нема, ми нічого не знаємо". Убили... розпитують, чому? „Його не вбили, він помер на тиф", — відповідає большевицька влада. Це діється тоді, коли чоловіка запроторять, бо їм попросту з носа не подобається! Адже большевики хваляться, що їм достаточно підозріння, доказів не треба. Представмо собі ще, що між ними кишить від садистів, масохістів, бувших каторжників і т. п.

Один з галицьких старшин, яких ми вже застали в чрезвичайці, сидить тепер разом з нами в совітській тюрмі. Він розказав нам цікаву історію про бандита Муху з Одеси. Муха грабив у часах Денікіна в Одесі. Награбив десять міліонів рублів, з цього мав дати три і пів міліона на большевицьку пропаганду. Перед большевицьким комісарем заявив Муха, що грабив „денікінських буржуїв". Комісар подав йому руку і сказав: „завтра товарищ ви свобідні". На другий день Муху... розстріляли.

З нами „сидить" і свій домашній провокатор, — він щойно починає. Цей галичанин називає себе сотником Галицької Армії. Просить сот. Кшіжа, щоби його жінка, яка щодня відвідує чоловіка, принесла йому з міста револьвер. Ціль ясна. Йде про такий доказ на те, що межи галичанами „заговір" на большевицьку владу.

В тюрмі сидить Михайло Комашка з села Худяків, київської губернії. Сидить він тому: Денікінці відступили недавно з Одеси. Прийшли большевики. Англичани жарять з гармат по Одесі. Є приказ: „Ловити англичан і в „кутузку": Комашка не в тімя битий, вийшов на вулицю тай хвать, зловив... галичанина. Наш брат галичанин запирається, не піде...давай йому „ізвощика". Комашка не жалує, платить сто рублів, їдуть у чрезвичайку. Там певно Комашці похвала... або ще щось ліпшого.

— Ти хто такий? — питає чрезвичайник пійманого.

— Галичанин, — каже наш брат.

— Да англічанін, то ти сукин син, так жаріл з моря по городу? давай його в кутузку.

Брат наш сидить.

День пізніше справа вияснюється і тут „кришка".

— „Ти каво поймал" — питає чрезвичайка Комашка.

— Да ето галічанін, наш брат. (Галичани тоді були ще в ласці у большевиків). Вот тебє трі мєсяца халодной.

Галичанина пустили, а Комашка як сів, так і досі сидить. І нагороди не дістав, і сто рублів стратив, і заробив „холодну".

Сиділи тут також і останки добровольців генерала Денікіна. Один з них, полтавець, дістав десять років вязниці за участь в поході Денікіна. Деяких, як пор. Черського і штабскапт. Окунева уже за наших часів випустили. Богато-пребогато померло на тиф у тутешній тюрмі. З Черським вийшла забавна історія. Їх є трьох братів. Один — доброволець, другий петлюрівець, третій — комуніст. У Камянці, в тюрмі, сидів недавно комуніст. Приїхав петлюрівець, походив коло діла, — випустили. Ось тепер сидить доброволець. Черга на комуніста. Приїхав в Одесу, сюди-туди помежи своїх, — тай доброволець — на свободі. Ролі добре поділені. В таких часах заєдно котрийсь з братів сидить і треба комусь його визволяти. Зпоміж нас випустили також на третій день із тюрми четаря В. з Дрогобича. Розказують, що він ще за нашого перебування в Галичині мав ініціювати револьту в Дрогобичі. Випустили також разом з чет. В. і отамана УГА Зегоржа, німця.

Раз зустрічаю на подвірю тюрми штабскапітана Окунева.

— У вас таке саме хамство, як і в нас, — каже він мені. — Я видивився на нього. — Я спитав ваших стрільців, що діється з вашими старшинами, — каже Окунев, а вони відповіли мені: — „У нас старшин нема, ми їх заставили мити підлогу".

Таку поведінку деяких стрільців небаром і я запримітив. Одного разу переносили ми залізні ліжка з одної тюремної келії до другої. На одно з тих ліжок поскидали були автомобілісти УГА рискалі і мотики, та сміючись говорили: „нехай несуть старшини". Одначе це були лишень рідкі випадки, в яких декому зі стрільців забаглося вирости в большевицьких очах. Небаром переконались, що їх ждало те саме, що й старшин.

Аж тут раз пішла між нами чутка, — що починається „слідство". Приїзджає з чрезвичайки гладко виголений, товстий якийсь урядник. Кажуть, — це Котовскій. У нього однострій захист-

ятки Укр. Визвольних Змагань в Історичному Музеї у Брісселі.

Д-р Евген Петрушеви
Диктатор Зах. Укр. Обл.

ПРОПАМЯТНА КНИГА У. Г. А.

Сімнайцять літ минає — як в кривавих листопадових днях 1918 р. повстала Українська Галицька Армія.

Зродилися залізні полки, що вперто і хоробро давали відсіч переважаючим силам. Повстала міць, якої виразом цілий ряд побідних боїв тут і на Великій Україні.

На жаль досі не маємо історії наших визвольних змагань.

Одним з наслідків злощасного кінця У. Г. А. — те, що пропали військові архіви і безцінні документарні матеріяли.

Та це не звільнює нас від обовязку **зберегти для традиції, для прийдешніх поколінь память великого пориву, великих діл.**

Традиція українського війська не може пропасти, вона мусить жити. Закріплення великого збірного зусилля У. Г. А. стане для нації підоймою, наукою та віджизчою обновою.

Видавництво „Червона Калина“, що дало вже цілий ряд праць і споминів з визвольної боротьби та розкішний альбом У. С. С., — приступає до опрацювання (зладження) пропамятної книги, Альбому У. Г. А.

Книга У. Г. А. буде продовженням і завершенням книги У. С. С.

Завдання наше трудне — не маємо систематичної збірки архівних матеріялів. Залишилося мало світлин — що ілюстрували б минуле. Тому наша праця мусить бути в великій мірі відтворчою. І в тім труднім і тяжкім завданні мусять нам помогти у великій мірі учасники подій. — **Збірним зусиллям дамо книгу — живий памятник У.Г.А.!**

Звертаємося з горячим проханням до учасників визвольних змагань У.Г.А., присилати **заховані матеріяли, документи та світлини, шкіци і рисунки. Просимо теж повідомляти нас, де вони находяться.**

Одержані матеріяли „Червона Калина“ забезпечить та ґварантує власникам їх зворот, або на бажання зложить їх у музею-архіві. При світлинах просимо означувати особи, місцевости, час та події, а також означити імя та адресу власника.

Книга У.Г.А. має бути богато ілюстрованою історичною синтезою, живою фільмою минулого; тому значіння ілюстративного матеріялу величезне.

Змаганням впорядчиків книги буде віддати розвій воєнних подій в їх хронольоґічному порядку на тлі орґанізаційної та державницько-творчої праці та історію У. Г. А. від перших початків до кінця на еміґрації в Ч. С. Р.

Для орієнтації й улекшення надсилання матеріялів та світлин подаємо хронольоґічний схемат задуманої праці:

а) Початки української військової орґанізації в 1918 р., листопадові дні в краю.
б) Бої за Львів.
в) Повстання фронту облоги, та перших оперативних ґруп у перших двох місяцях українсько-польської війни.
г) Орґанізація Армії в Корпуси та Бриґади. Праця Начальної Команди і Секретаріяту Військових Справ. Події на фронті і орґанізація запілля. Роди зброї, технічні та помічні відділи. Служба державної охорони та воєнної розвідки. Орґанізація залізниць та воєнних транспортів.
д) Бої під Городком.
ґ) І. Відворот у червні 1919 р.
ж) Рухи війська у звязку з Чортківською офензивою.
з) Відхід за Збруч. — Створення уряду диктатури і праця його військової канцелярії.
і) Бої з большевиками та заняття Києва.
к) Бої з білими російськими військами та катастрофа армії в чотирокутнику смерти.
л) Формації українського війська в Італії.
м) Події в 1920 р.
н) Група ґен. Кравса.
о) Українська військова еміґрація.

Книга У. Г. А. має стати документом геройства, пречистим доказом боєздатности нації і її вміння постояти за себе. Тому посвятиться належну увагу героїчним вчинкам, орґанізаційним заслугам і вмілому тактичному проводові.

Видавництво „Червона Калина“ доложить всіх зусиль, щоби вже з кінцем 1936 р. дати твір, що буде історично-виховною і естетичною цінністю українського народу.

Світлини, матеріяли і замітки просимо присилати до 15-го січня 1936 р. на адресу: **Видавництво „Червона Калина“ Львів, Зіморовича 20.** з зазначенням (для Альбому У. Г. А.).

В-во „Червона Калина“.

Команда Етапу і Двірця в Бібрці.

Семен Петлюра
Голова Директорії і Нача
Вожд Армії У. Н.

Старшини І. Кур. VIII. Самбірської Бригади

В штабі обєднаних українських армій.

ної краски, ковнір чорний, оксамітний. Кличуть по кількох у тюремну канцелярію. Кличуть самих стрільців. При допитах сидить також звісний нам „сотник"-провокатор. Видає свою опінію про всякого. Тепер всім ясне, хто він такий. Стрільців розпитують про особисті справи (генералія), деяких з них: „що говорять межи собою старшини"?, як їм (стрільцям) подобається совітська влада?, якої думки вони про „події в Затишу"? Малого Івася з Рогатинщини, чотирнадцять-літнього хлопця, що з УГА перейшов Збруч, питають: „чи любить жидів?" Івась міркує, думає, а вкінці догадується.

— Люблю, — каже.

— А чи різав ти жидів?

— Ні, не різав — каже. Я цивільний, фірманив при нашій армії, а цим ділом я не займаюся.

— Чи хочеш іти на поляків з красною армією?

— Піду — каже Івась, — але з своїм військом.

Переслухання ведуться по кілька разів, що кілька днів по кілька годин. Большевикам не спішно, — у них є час.

Одного разу приходить з переслухання отаман П. Справа незавидна. Котовскій з криком відразу накинувся на нього: — Ми знаємо, між вами був заговір. Як не скаже, хто організував, — всіх вистріляємо, а стрільців пустимо. Ми маємо в руках шифровану депешу і маємо ключ до неї. Отаман відповів, що про ніякий заговір не знає. Він і не міг знати, бо ніякого заговору між нами не було. Хтож в Одесі мав робити заговір? Тут був лиш шпиталь УГА і дім виздоровців, — усього около 200 осіб, хорих та виздоровців після всяких тифів, що так здесяткували Галицьку Армію. Що таким людям було не до заговору, — це всякому ясно. Та большевикам не про це йшло. Не могли вони, — як це опісля вияснилося, дістати в руки частин, які в Затишу роззброїли большевицький „ешалон", -- тож давай у тюрму тих, що були під рукою.

Нам попадалися в руки большевицькі „Ізвєстія". От читаємо раз, що „товариші з Румунії, Венгрії, та з Галичини не можуть рахувати на те, щоби большевики, для їхніх національних забаганок, жертвували справу пролєтаріяту" і т. д. Висказ був характеристичний, як на тодішних союзників Галицької Армії. За кілька днів, — а ми тоді були вже на волі, — галицькі бригади були по стороні Петлюри. В чергових числах „Ізвєстій", — все ще перед переходом УГА до армії отамана Петлюри, — читаємо, що „галичан як націоналістів-шовіністів" треба „удаліть" з території України і Росії. Наслідки такої большевицької політики не забарилися. Галичани попращали червоних товаришів.

Проживаємо невесело дні за днями. Днем працюю рискалем, щоби заснути в ночі. Проглянув я докладно тюремні закамарки і мури. Височезні. Все одно, спробую утікати. Та хіба у крайнім випадку. У большевиків льоґіка проста. Утече хто, то десяткують тих, що остали.

Сиджу раз на підмурованню під стіною тюрми, — аж тут входить на подвіря — комісія. Котовскій каже, що нас негайно звільнить. Так отже з „заговору" проти большевиків не вийшло нічого.

З Полевого Галицького Штабу приїхав сюди поручник Галицький з приказом до XIV. совітської армії, щоби нас пустити. Межи нашими шум — утіха. Та це не йде так скоро, якби думалося. У большевиків „нема поіменного списку стрільців". Список цей щойно має виготовити староста, Яків Медовар.

На другий день 23. квітня 1920. р. У той день колись я побачив уперше світ. В полудне цього дня зібрали нас усіх на подвірі тюрми. Тюрма гомонить. Нас перечислюють. На подвіря приходить командант города Розенберг. Довжезний-величезний чоловяга, з великим черевом, у чоботах, з малою головою в червоній шапці. Це той сам, що зі своїми красноармейцями помагав чрезвичайці при нашім арештуванню. Нас питають, хто вступить в дивізію Розенберга? Ця дивізія для охорони Одеси. Не голоситься ні один.

Нас перечислюють ще кілька разів. Накінець ми вже за брамою тюрми. Зі злобною усмішкою поглядають на нас китайці. Деякі з наших старшин беруть собі „ізвощиків" і їдут. Я мандрую разом із стрільцями в город. А є куди мандрувати. Ті, що знають Одесу, кажуть, що з тюрми туди найменше девять верстов.

Проживаємо два дні на волі. Та знову йдуть слухи, — що мають нас арештувати. Всі розбігаються по Одесі, ніхто не спить в домі виздоровців. Я сплю далеко від середини міста. Днем сходимося разом, радимо, довідуємося. Кажуть, що за два дні поїдемо в наш Полевий Штаб. Вже і вагони мають нам приготовляти.

Дня 27. квітня 1920. на подвірі дому виздоровців як на ярмарку. В обід сходиться вся стрілецька громада, старшини, стрільці, жінки старшин. Виздоровці. Всі хочуть вирватися з Одеси. Від штабу дивізії города Одеси приходить до нас знаний нам „сотник". Вербує на совітську службу. У нього на кляпі тужурки золотий людський череп з двома кістками. Це відзнака чрезвичайки. Наперед виступає відважно поручник Галицький, зазначує, що одеська дивізія, та сама, що нас казала арештувати, і з іронією заохочує до служби. Очевидно не голоситься ніхто. Ще перед тим ми повідбирали свої річи з тюрми. Нам із Барятинського переулка віддали все, за те автомобілістам, яких було 46, а жили в иншому домі, не віддали нічого. По просту поділилися майном. А було чим ділитись! Автомобілісти, це військова шляхта. Зброї не віддали большевики нікому, не віддали і 16 самоходів, коней, та іншого військового майна. Дармо ходив за тим усім поручник Галицький по совітських установах.

Ми уставилися в чвірки. Команда і ми рушили на товаровий дворець в Одесі.

Передлистопадові дні 1918 р. у Стрию

Написав: *Роман Лисович*, б. четар УГА.

Саме тоді, коли Українська Національна Рада засідала у Львові дня 16 жовтня 1918 р. і мала рішати про важні справи буття Галичини, звязані з деклярацією цісаря Карла І. і 14. пунктами Вільзона, відбулося в салях Укр. Касина в Стрию довірочне засідання старшин та однорічних українців, які під той час перебували в Стрию на відпустках або службово.

Про предмет нарад Укр. Нац. Ради знали всі з часописів а число справ, які мали розвязати, побільшувалося з кожним днем, бо події чергувалися з такою скорістю, що неждучи навіть свого вирішення переходили мимо нас і переносилися до історії. Ми знали, що справа самостійности на землях замешкалих українцями буде предметом нарад і що Укр. Нац. Рада присвятить цьому питанню найбільшу увагу.

Вирішення такого складного питання як справи самостійности в часах воєнних, коли то всі здорові мужчини перебували на фронтах італійськім, румунськім, французькім, у західних краях Австрії, Сербії або каралися полоном у Сибірі, вимагало довгої підготовки і рішучости.

Ці труднощі розбирали на довірочнім засіданню старшин і однорічних, які винесли однодушно ухвалу: „Українцям належиться самостійна держава на землях східної Галичини. Ми стаємо всі по боці Укр. Нац. Ради і будемо старатися всі наложені на нас обовязки виконати так, як цього вимагає наша національна гідність. Всі старшини і однорічні мають себе взаїмно інформувати про біжучі справи". В Стрию прийде також до перебрання влади від державних урядів і війська і треба приготовитися до виконання цеї задачі. Тому то місто

Від ліва чет. У.Г.А. Юліян Левицький і його брат чет. У. Г. А. Роман Левицький. Оба померли 1920 р. на тиф на Великій Україні.

Стрий поділено на части, а кожду часть призначено одному з присутніх. Кождий мав слідити у своїй частині за тим, де поляки згромаджують збрую і муніцію, щоби у відповідний час напасти і відобрати. З військовими частинами, які тоді стояли залогою в Стрию, а складалися переважно з румунів та мадярів, навязано контакт і переговорювано, щоб вони нікому не здали зброї тільки українцям.

Присутні подали собі руки, що накази, які прийдуть, виконають совісно.

В ночі з 31 жовтня на 1 листопада всі в національних відзнаках на грудях і шапці стали виконавцями волі Укр. Нац. Ради.

Не знаю ініціятора того довірочного засідання. З присутніх на тих зборах пригадую собі бл. п. чет. Івана Левандовського, четарів Юліяна Левицького, Романа Левицького, Івана Гутникевича.

Три перші виконали свої обовязки совісно. На широких степах України зложили своє життя за найвище добро Нації.

Український табор сиріт і старців у Стятобожицях

(1917—1920).

Написав: *Д-р В. Пастущин.*

(Докінчення).

До поширення просвіти серед загалу виселенців причинялися також дві таборні бібліотеки: одна при школі народній для дітвори школи народньої, друга при ґімназії, привезена тут з Ґмінду для ґімназійної молоді і для загалу інтеліґенції. Бібліотеку народньої школи перебрав о. совітник Лициняк разом з іншим таборовим інвентарем до захистів у Львові, а бібліотеку ґімназійну, призначену для тодішнього Українського Педаґоґічного Товариства у Львові визичила в лютні 1920 року Українська Бриґада в Німецькім Яблоннім і зобовязалася сама відтак своїм коштом переслати цю бібліотеку до Українського Педаґоґічного Товариства у Львові.

Під кінець жовтня 1918 року розпалася австрійсько-угорська монархія, а на її руїнах повстали молоді національні держави і тим самим святобожицький табор опинився на теріторії чесько-словацької републики; свято чеської державности відсвяткували чехи величаво в цілій своїй державі дня 28 жовтня 1918 року. Відсвяткували це свято також чехи службово зайняті в таборі. На святі цім заявив інж. Доразіль зібраним українцям, що чеська держава буде їх удержувати так довго, аж вони спокійно будуть могли вернутися до своєї вітчини.

Рівночасно з проголошенням чеської державної самостійности наступили в таборі радикальні зміни: 29 жовтня 1918 року приїхав до табору староста і заіменував інж. Доразіля управителем табору в присутності цілої української таборної інтеліґенції. Відтак зачалися нові порядки дальше: жида Теодора Бадера, що провадив апровізацію і маґазини табору і інших жидівських службовиків звільнено зі служби і заступлено їх чеськими службовиками; звільнено також німецькі шпитальні сестри і заступлено їх чеськими шпитальними сестрами.

В слід за тими персональними змінами закинено дотеперішне німецьке урядування, написи, німецькі печатки як також цісарські образи і все те, що тільки пригадувало дотеперішню австрійську систему, усунено. Та хоч фактично чеська держава переняла управу табору в свої руки дня 29 жовтня 1918 року, то одначе кошта удержання табору аж до 15 грудня 1918 року покрила стара австрійська держава.

В падолисті 1918 року вийшов розпорядок Міністерства в Празі, на підставі котрого всі чужинці мусіли виїхати з границь чеської держави; очевидно, що цей розпорядок відносився також і до табору в Святобожицях, а то тим більше, що чехи в таборі говорили широко про таку постанову міністерства ще перед оголошенням того розпорядку. Місцевий Запомоговий Український Комітет провірив осібно ці поголоски в старостві і Берні, столиці Моравії, а коли вони були згідні з опублікованим відтак рескриптом міністерства, віднісся письменно до Українського Запомогового Комітету у Відні з проханням інтервенції.

В короткому часі приїхали в тій справі з Відня до табору посол Лев Левицький і ґенерал др. Ярослав Окуневський, котрі провірили від себе фактичний стан річей на місці, а маючи на увазі, що табор в тім часі з ріжних причин не міг ще вернутися до краю, заключили з чехами договір такого змісту: Українці перебирають на себе почавши від 15 грудня 1918 року фінансовання табору, контролю табору переводить Віденський Запомоговий Комітет зглядно в його імені Місцевий Запомоговий Комітет. Службовиків нижчих приймає і звільняє управа табору, вищих службовиків чеської народности Управа Краєва в Берні, вищих службовиків української народности Український Запомоговий Комітет у Відні. Тим самим справа удержання табору була теоретично вирішена, люди мали перезимувати (1918/1919), а на весну 1919 року вернутися до краю. Договір цей з датою 23 падолиста 1918 року підписали зі сторони української посол Лев Левицький і ґенерал Др. Ярослав Окуневський, а зі сторони чехів інж. Доразіль управитель табору.

Одначе коли Віденський Український Запомоговий Комітет не міг до 15 грудня 1918 року доплатити потрібної суми на удержання табору, чехи поставили квестію коштів 15. грудня 1918 року так остро, що цілий табор мав негайно і то серед острої зими виїхати до краю. В тій ціли з місця виповіли чехи службу всім службовикам в таборі, аж тоді, коли Віденський Запомоговий Комітет зложив відповідну грошеву суму, цофнули чехи свої розпорядки і табор залишився.

Ціла сума удержання табору згідно з таборними книгами касовими за час від 15. XII 1918 — 29 лютня 1920 року виносила 2,563.125.87 корон чеських. На покриття цеї суми зложив Віденський Запомоговий Комітет 1,747.645 корон чеських. так що від 1. березня 1920 залягав довг 815.480.87 к. ч.

Останню суму, котру чехи малими ратами кредитували, мусів Віденський Український Запомоговий Комітет з тяжким трудом здобувати. Знаменне те, що коли старий кредит вичерпався, а на покриття біжучих таборних видатків не було ще нового кредиту, місцеві чехи грозили замкненням харчу, опалу і світла; знаменне також і те, що чехи в Празі відносилися на загал прихильніше до

нашої справи чим чехи в таборі, Кийові і Берні. В такій критичній ситуації мусів Віденський Запомоговий Комітет робити нові старання, щоби виєднати нові кредити.

Згадати треба, що основна контроля табору переведена з рамени Українського Запомогового Комітету дня 30. червня 1919 року ствердила, що господарка табору була на загал добра, бо слідні були в богато напрямах зусилля зменшити кошти удержання табору: Коли порівнаємо кошти удержання табору за давного (австрійського) заряду за час від 5. IX. 1918 — 14. XII. 1918 з коштами заряду нового (чеського) в часі від 15. XII 1918 — 31. V. 1919. бачимо, що новий заряд ощаджував денно біля 1. 12 к. на особу. Кошти удержання одного виселенця в таборі виносили денно пересічно 10.62 к. ч., підчас коли удержання одної особи в таборі (без огляду на те, чи то виселенець, чи то особа з персоналу адміністраційного чи інших службовиків і робітників платних) коштувало денно пересічно 6.08 к. ч.

Диспропорція обох останніх квот пояснюється незвичайно високими видатками на оплату адміністраційного персоналу, служби, платних робітників і т. д., бо це був табор сиріт і шпиталів, де найменша послуга мусіла бути платна; в давніших таборах здорових людей не треба було тільки службовиків, бо звичайні роботи в таборі мусіли виконувати наші виселенці після правильника таборового безплатно.

Під кінець істнування табору зредуковано всякий можливий персонал службовиків і тоді кошти удержання одної особи денно пересічно обчислялося так: день з мясом 2.90 к. ч. + опал 1 к. ч. + адміністрація 1.30 к. ч. разом 5.20 к. ч.; удержання одного виселенця денно пересічно без мяса виносило 4.38 к. ч.

Харчі куповано в богато випадках по цінах вищих як місцеві ціни торгові, а то з того приводу, що старощтво на скаргу місцевих чехів, що табор робить доріжню головно в часі переднівку, заборонило таборові купувати харчі на торзі; заряд

Фраґмент Жіночої Лічниці в таборі в Святобожицях.

мусів звичайно купувати харчі в покутнім торзі і в наслідок цього був приневолений платити ціни трохи вищі як місцеві ціни торгові. Раз навіть сконфіскувала поліція таборові запас мяса куплений на торзі.

Додати також треба, що в горі наведені кошти удержання табору були би з певністю значно більші, як би не харчі і одяги, які за старанням віденського Українського Запомогового Комітету прийшли до табору даром а саме:

1. Дня 14 липня 1919 післала до табору Господарська Опіка в Берні 300 кґ. муки, 75 кґ. рижу, 300 кґ. конденсованого молока, 75 кґ. фасолі, 300 кґ. товщу.

2. Дня 18. серпня 1919 р. жертвував Американський Червоний Хрест: 340 скринь по 48 пушок конденсованого молока, 10 скринь по 100 куснів мила, 108½ кґ. смальцю, 94 кґ. солонини. Той сам Червоний Хрест післав до табору дня 15. вересня 1919 року: 413 скринь по 48 пушок конденсованого молока, крім цього 5.000 пушок конденсованого молока в мішках, 58 скринь по 200 кусків мила; 24. вересня 1919 року прислав той сам Червоний Хрест один вагон білля і одягів для сиріт і хорих.

3. В жовтні 1919 року одержано від Центрального Чеського Правительства в Празі 612 кґ. мясних консерв, 1339 кґ. фасолі, 75 кґ. товщу, 90 с. бараболі, 400 кґ. цукру, 49 сот. муки.

4. 14 лютня 1920 року від Чесько-словацької опіки над дітьми в Берні 250 кґ. муки, 62.50 кґ. рижу, 11 скринь конденсованого молока, 250 кґ. фасолі, 175 кґ. товщу.

5. Дня 24. лютня 1920 року від Окружної Збіжевої Централі в Берні на приказ Міністерства внутрішних справ в Празі 360 кґ. мясних консерв.

Наведені під 1 до 5 даровані харчі і одяги для сиріт і хорих були княжими дарами і то тим більшими, що прийшли вони в критичній тодішній економічній ситуації світовій взагалі, а передовсім в дуже тяжких часах для табору. Зрозумів це добре Український Запомоговий Комітет у Відні і покликав до життя пись-

Свячене в Захисті ім. Митрополита А. Шептицького (1919 р.).

мом своїм з 24. вересня 1919 р. дві комісії а саме: 1. комісію апровізаційну, до котрої належали Др. Іван Ціпановський, Лука Гарматій, Василь Пастушин і сестра служебниця Валерія, 2. до комісії одягової призначено: Олександра Крохмалюка, Осипа Соколовського, Луку Гарматія і сестру служебницю Христофору.

Обовязком комісій було дбати про те, щоби харчі і одяги даровані, були якслід розділювані: харчі, яких довше не можна було переховувати, видавалося на біжучі потреби табору, а в наслідок цього таборові рахунки біжучі були значно менші, харчі, які довше могли стояти, переховувалося на більше критичні часи; одяги розділювано між найбільше потребуючих.

Серед описаних в горі таборних відносин розуміється, що Український Запомоговий Комітет у Відні, який фінансував табор від 15. XII. 1918 почавши, старався також за всяку ціну про те, щоби як найскорше зліквідувати табор і вислати людей до краю, а то тим більше, що і чехи бажали собі цього, а виселенці хотіли чим скорше вернути до краю. Одначе ліквідації табору ставали завсіди на перешкоді ріжні непередвиджені згори причини: 1) звичайною перешкодою були ріжні епідемії як тиф, віспа і т. д., які від часу до часу в таборі ширилися; в часі епідемій з санітарних оглядів не було вільно нікому вертати до краю. 2) Довший час Український Запомоговий Комітет у Відні провадив завзяту полєміку письменну і устну з чеським правительством у Празі: йшло про інвентар (уряджения шпиталів, захистів, шкіл, варстатів), який привезено тут з інших таборів. Трудність лежала головно в тому, що чехи в хвилі перевороту австрійської монархії накладали свою руку на все те, що знайшлося по перевороті в границях їх держави, а тим самим хотіли узнати цілий таборний інвентар за свій. Вправді українці не мали права набуття таборного інвентару на письмі, бо бувший австрійський уряд передав їм „brevi manu" цілий таборний інвентар до ужитку захистів, шпиталів і т. д. без жадних дальших застережень. Вкінці по довгих переговорах зручній політиці Українського Запомогового Комітету у Відні головно його члена посла Льва Левицького треба приписати, що удалося йому здобути це мілійонове добро в користь українських захистів, шкіл, шпиталів і т. д., 3)Відтак Український Запомоговий Комітет вирівнував рахунки за удержання табору, переговорював з чеським правительством в справі поїздів, адміністрація табору заосмотрювала виселенців в харчі і одяги на дорогу і все складалося як найліпше — поїзди з виселенцями і цілим інвентарем мали їхати через Угорщину до Галичини. Тимчасом тодішній большевицький переворот на Угорщині здержав виїзд, бо чехи і мадяри замкнули свої границі в часі згаданого перевороту. 4) Коли пізніше рух большевицький на Угорщині дещо притих і коли можна було вже вертати до Галичини через Угорщину, то не вільно було почавши від мая 1919 року висилати транспортів до Галичини з огляду на завзяту тодішну боротьбу на польсько-українськім галицькім фронті.

Так табор з причин незалежних від чеського правительства і Українського Запомогового Комітету у Відні, можна сказати навіть проти їх волі мусів з конечности залишитися на місці і вичікувати на вигіднішу до повороту пору; що більше Український Запомоговий Комітет серед таких відносин мусів боротися за дальші нові кредити на удержання табору, як про те вже вгорі згадано.

У вересні 1919 року приїхав до табору зі Львова о. совітник Лициняк як делеґат захистів ім. Митрополита А. Шептицького, щоб забрати сироти і інвентар до Галичини. Переговори і приготовання в справі транспортів до Галичини зачалися на ново. Заосмотрений в харчі і одяги транспорт (360 душ переважно сироти і деякі таборні інтеліґенти) з більшою частиною таборного інвентаря виїхав дня 24 жовтня 1919 року до Галичини вія Богумін; транспорт цей їхав під опікою міжнароднього Червоного Хреста і під проводом чеського старшини Боніфатія і о. совітника Лициняка. Інвентар, який тоді забрано до Галичини, був такий: 50 шаф, 220 нічних столиків, 16 шкільних таблиць, 17 стояків до шкільних таблиць, 16 кошів канцелярійних, 43 стояків на одяги, 57 шкільних вішал, 270 шкільних лавок, 87 крісел, 20 ослонів, 7 умивальок, 188 сіток залізних на ліжка, 210 ліжок діточих, 3 ванни, 9 машин до шиття, 316 штук матераців, 70 подушок, шкільна бібліотека, прибори до писання і т. д.

Транспорт цей задержали в Богуміні, бо польська гранична контроля не бажала собі, щоби цей транспорт під опікою міжнародньго Червоного Хреста і чеського службового персоналу вїжджав у границі Польщі. Тому, що цих спірних справ транспортових не можна було полагодити в Богуміні, звerталися провідники транспорту телефонічно і телеграфічно до Праги і Варшави з проханням за інтервенцією. Та коли відповідь з Праги і Варшави скоро не приходила, а харчі для транспорту вичерпувалися, тоді частина старших дітей і хорих під опікою українських інтеліґентів пересіла в Богуміні до окремих польських потягів і поїхала до Галичини, а друга частина дітей (біля 80 дітей і хорих) разом з інвентарем під проводом о. совітника Лициняка і Боніфатія була приневолена вернутися тим самим поїздом до табору; поїзд вернувся до табору дня 6. листопада 1919 р.

О. совітник Лициняк навязав тепер з польським і чеським правительством нові переговори в справі транспорту: прийшло до згоди, що чехи мають дати поїзд і службу, котру в Богуміні має заступити польська служба; польське правительство зобовязалося рівночасно віддати потім неушкоджений залізничий поїзд. Транспорт цей (140 душ) обділений харчами виїхав з табору 29. листопада 1919 року і заїхав разом з дітьми й інвентарем попереднього транспорту дня 3. грудня 1919 року до Львова.

По виїзді цього транспорту залишилося в таборі 169 душ; О. совітник Лициняк, виїжджаючи цим транспортом, був тої гадки, що в короткому часі вернеться до табору, щоби забрати решту дітей і решту інвентаря. Тимчасом в наслідок зими та епідемій справа цілковитої ліквідації табору пере-

тягнулася аж до липня 1920 року. Тоді виїхала решта сиріт під опікою Луки Гарматія і сестер служебниць, а решта хорих під проводом Д-ра Івана Ціпановського разом з рештою таборового інвентаря до краю.

З тими транспортами закінчилася не тільки історія табору в Святобожицях, але також історія інших наших таборів з виселенцями таких як Вольфсберг, Ґмінд, Ґредінґ і т. д., які в 1917/1918 розвязалися, а решту своїх виселенців примістили в таборі в Святобожицях.

Так коротко і згідно з таборними жерелами (касові, евіденційні книги, шкільні катальоги і т. д.), з яких я підчас мого побуту в таборі робив записки, а які у мене до цеї пори заховалися, подав я важніші моменти з історії табору в Святобожицях.

Смерть ст. дес. Чолача

Написав: *Ф. Коковський.*

У 7—8 чч. Літопису Червоної Калини за 1934 р. згадав я коротко про смерть ст. дес. Чолача, вбитого в лютім 1919 р. селянами в Маневі, ліського повіту.

Щойно цього року довелося мені побувати довше в селі Маневі і там, на місці смерти Чолача, довідався я подробиць про це вбивство. Розказував мені їх головно д. Іван Фецич (Манівський), дуже свідомий та розумний громадянин, голова Читальні Просвіти та керманич місцевої кооперативи, що був свідком вбивства. Його оповідання доповнив я оповіданням інших манівських громадян та оповіданням теперішнього пароха з Мигової Волі, о. Т. Варехи.

Про смерть Чолача розповідають таке:

Розбивши сили української міліції під Команчею, посунулися польські війська під Лупків і заняли його, а відтіля загрожували панциркою через Мигову Волю, Манів і Бальницю Тісній, де тоді збиралися до наступу наші сили. (Дивись моя стаття у Л. Ч. К. за р. 1934 „Із записника Лемка“ ч. 7—8. ст. 24). Манів, Мигова Воля, Смільник, Бальниця, Зубраче й Тісна належать уже до ліського пов. й повітова команда цього повіту, що урядувала тоді в Лютовищах, дала приказ зібрати усіх бувших австрійських військових із цих сіл й тими силами відобрати Лупків та відсунути поляків на захід. Цей наказ мав виповнити ст. десятник Чолач, що дня 3 лютого 1919 прийшов до Манева з Тісної враз із 40 стрільцями. Саме в цьому дні відбувалося в Маневі весілля в Ілька Лазоришина, що віддавав свою доньку за парубка зо Щербанівки, Івана Юркевича. Чолач прийшов на весілля та наказав усім розійтися, а бувшим військовим зголоситися у школі, де закватирувався зо своїм відділом.

Наступного дня було вже в школі 60 нових людей, що частю зголосилися самі, частю зігнали їх із довколичних сіл, Мигової Волі, Щербанівки, Бальниці та Смільника Чолачові стрільці. Цих новиків заприсягнув на вірність Українській Державі Чолач та з відділом у 100 стрільців подався на Смільник, що б відти верхами дістатися до Лупкова.

Між цими новими стрільцями був також давній австрійський „штабсфельдфебель“ Петро Лазоришин зо Щербанівки (тепер уже покійний). Він ніяк не міг погодитися із тим, що команду над відділом мав не він, а ступінем від нього молодший Чолач.

Коли відділ дійшов до Волі Мигової, приказав Чолач усім тим, хто був місцевий та знав гірські дороги, йти на Лупків та взяти його приступом, а сам лишився, щоб у Волі та Смільнику переводити далі бранку. Бранка йшла дуже пиняво, а „добрі люди“ доповіли Чолачові, що перешкодою в тому є місцевий священик, заступник війта й дяк, Волянський. Річ ясна, що це були прості наклепи, бо всі вони три були свідомі українці.

Тимчасом той відділ, що пішов добувати Лупкова, не дійшов навіть до залізничої стації, а здалеку почав її обстрілювати, а коли зі стації відповіли скорострілами, пішов у розтіч.

Усі попереднього дня заприсяжені стрільці розбрилися по Миговій Волі та Смільнику, а до Чолача вернулася тільки частина його стрільців, що прийшли з ним із Тісної. З цими стрільцями відступив Чолач назад до Тісної, а за два дні вернувся з більшим відділом до Мигової Волі, де арештував згаданих трьох визначних громадян та забрав їх із собою до Манева, де примістився у школі. Загрозив при тому, що кожного дезертира покарає нагаями за те, що тікав.

Озлоблені цею загрозою, арештуванням священика, дальше тим, що Чолач перевів у Миговій Волі реквізицію на потреби свойого відділу, а ще на додаток підмовлені Петром Лазоришином зібралися ніччу дезертири й дібравши собі ще троха парубків із Мигової Волі, узброїлися та використавши недогляд стійок відділу Чолача, напали несподівано на шкільний будинок. Чолачевих стрільців забрали в полон, а Чолача, що з кількома стрільцями боронився перед напасниками — застрілили.

Хто саме вбив Чолача — не знати, бо в тому часі, коли він впав, поцілений кулею, вистрілили Федір Ямельський та Юрко Голяк. Вони оба перебувають тепер в Америці.

По вбивстві Чолача напасники забрали його тіло й полонених стрільців та пішли до Мигової Волі. Де похоронено Чолача, не міг я довідатися, не зважаючи на пильні розшуки.

Полонених забрав Петро Лазоришин та при помочі своїх дезертирів відставив їх до Лупкова, передаючи їх польським військовим властям.

Два тижні потім прийшла з Тісної нова експедиція під проводом хорунжого й забрала із собою дезертирів. В Тісній де-кого з них покарали, а всіх розмістили по різних відділах.

16 місяців у рядах київських Січових Стрільців

(1918—1919).

Написав: *Іван Вислоцький.*

(Продовження).

ПОВСТАННЯ ПРОТИ ГЕТЬМАНА.

Ще попереднього дня пішло кількох старшин до „Жовнірської Ради“ німецької місцевої залоги, де переговорювали в справі „невтралітету“ цеї залоги супроти нашого повстання. По довгих переговорах цей „невтралітет“ осягнено.

На рейках перед бараками горячково будували ми „броневик-панцирний потяг“. На звичайний ваґон-плятформу поставлено кілька кулеметів, стіни виложено залізничними порогами і мішками піску, накрито знову порогами. У другім критім ваґоні вирубано в передній стіні діру на отвір гармати, стіни виложено мішками з піском і прасованою соломою. Зверха тріпотався на вітрі червоний революційний прапор. Броневик відіхав на Фастів — за ним здається лише дві сотні.

Мене приділили до „постачання“ сотн. Данькова, з котрим я ще того самого дня виїхав до Фастова. Тут я дістав задачу: приводити до порядку зброю відібрану всяким гетьманським відділам і відправити її слідом за передними частинами, разом з напливаючими охотниками — селянами. Так я в день і час бою під Мотовилівкою привіз два ваґони набоїв і кілька скорострілів з обслугою та масу ручних ґранат. Заїхав зі всім на стацію Мотовилівка — бій йшов в парусот метрах. Швидко під обстрілом гетьманської піхоти виладував ручні ґранати і набої, які просто з ваґонів несли стрільці до боєвої лінії. Це огонь сильно скріпило.

Скорострілм мав віддати, після приказу, який я одержав, просто сотн. Черникові. Я пішов його шукати. Стрільці тягнули за мною скоростріли і несли скриньки з набоями для скорострілів. Черника я побачив, як в лісовім підрості корчах ніс на собі кулемет, а стрілець таки на нім стріляв. Скоростріли я віддав. З них негайно зачали стрільці Черника стріляти до гетьманців, на віддаль 400—500 кроків і близче. Незабаром Черник упав, але я цього вже не бачив, бо спішив до ваґонів назад, навантажив ранених і привіз їх до Фастова пізним вечером.

У Фастові одержав другий наказ: в околиці, близько Фастова появилися гетьманські відділи. Я мав обсадити тільки що привезене з Білої Церкви панцирне авто і виїхати на стрічу тим гетьманцям. На борзі узброїв я цей броневик 2 скорострілами, набрав богато патронів, взяв 3 стрільців-галичан, шофера придніпрянця і виїхав на стрічу гетьманцям. Недалеко виїхав, як впало кілька стрілів і доля хотіла, що куля чи серія куль зі скорострілу гетьманців попала в карбуратор панцирного авта і авто стало на рівній площі. Щастя, що гетьманців було небогато і що у нас було богато патронів. Ми відстрілювалися, як тільки гетьманці хотіли приближитися до нашого броневика. Так дочекався я темноти, в часі котрої побачив, що це значить бути замкненим в броневику, в темноті під обстрілом зі скорострілу і крісів. Куди вдарила зовні куля, там у нутрі броневика відскакувала гарна іскра. З початку була це забава, однакож мої нерви, здорово війною надшарпані, зачали виповідати службу. Треба було крайного напруження сили волі, щоби опанувати себе і не вискочити з панцирника просто під ворожий скоростріл. Щастя, що гетьманці стріляли звичайними кулями, а не мали мідяних, які досить легко пробивають панцир.

Пізно вечером наспіло вантажне авто, яке витягнуло мій броневик, при помочі довгої дротяної линви. Гетьманці, побачивши друге авто, скоро відступили.

Слідуючого дня треба було знову перенести сильне напруження нервів і так вже напнутих до крайности, бо ми всі виступаючи на повстання, були глибоко певні, що гетьманські війська нас у першім бою в щент розібють, полонять і вивішають. Це було ясно сказане на останнім старшинськім зібранню в Білій Церкві, та залишено кождому вільний відхід зі Загону, перед відходом з Білої Церкви. Я не чув, щоби хтось відійшов — солідарність була повна.

Побіда під Мотовилівкою була для нас далеко більшою несподіванкою, як для самого може Гетьмана.

Другого дня я мав відпровадити новий транспорт патронів і гарматніх стрілен як шрапнелів, ґранат і т. п. Майже перед самим відходом потягу почули ми свистки паровозів — на трівогу. Що сталося? — Бачу залізнича служба з мого і інших потягів утікає на всі чотири сторони. Що сталося? Останні 2 чи 3 ваґони були зі соломою і сіном, які хтось з наших ворогів запалив — а найблизчий ваґон і дальші були зі шрапнелями і ґранатами. Це значило, що не лише мій потяг зі мною міг вилетіти в повітря, але разом з ним і всі інші потяги, які рознесли би в щент всю стацію Фастів, разом з Директорією і командою. Я остовпів. На стації було кількадесять ваґонів зі шрапнелями і ґранатами а недалеко величезні артилерійські склади.

Втім бачу, як якийсь стрілець прибіг до горіючих ваґонів зі соломою, прибігли на його заклик інші, відчепили ваґони зі соломою і відсунули. Я, не

чекаючи на сиґнал відїзду, примусив бровнінґом машиніста, вилізти на паровіз і повною парою рушити вперед.

До Мотовилівки приїхав я під вечір. Загін вже пішов вперед під Васильків, на стації залишилося кількох стрільців. По полях побоєвища крутилося богато озброєних селян, які вбивали ранених гетьманців і грабили трупів. Бачив я, як гурт селян вишукав яких 40—60 легко ранених гетьманців, які були позалазили в кущі і зігнали здорових гетьманців, яких загін наш розпорошив, йдучи вперед, та всіх їх ранених і здорових, недалеко від стації роздягли і розстріляли. Полону не було. Гетьманці нас теж не брали, а вішали на деревах. Я таких кількох повішених наших стрільців і ранених казав відрізати — але не спас нікого, були вже мертві. Не брали і наші стрільці нікого в полон. Революція це не забавка.

В Мотовилівці чекав я з потягом-транспортом на приказ з Василькова їхати туди. Запав вечір — відтак ніч. Я бачив жадні погляди селян, погляди дикі, зловіщі, збунтованого раба. Рішив бути на сторожі, приказав строге поготівля, та не ошибся. В ночі, ще перед північчю впали перші стріли селян на мій потяг. Я наказав всій охороні потягу негайно положитися під потяг і відкрити по грабіжниках огонь. Ще не вспіли добре стрільці сховатися під потяг і відкрити вогонь, як кілька скорострілів селян, сипнуло огнем по ваґонах, пробиваючи обі стіни на скрізь. Зачався в темноті бій зі селянами 2 сіл: Мотовилівки і Плісецького. Сили нерівні — селян в кілька, як не кільканацять разів більші. Однак у моїх стрільців була повна свідомість, що коли ми відступимо, то грабіжник вхопить набої і гарматню муніцію та скоростріли в свої руки і це все вже завтра буде бити і косити наш загін.

Ми видержали так до ранку — селяни не знаючи нашої сили не рішались йти на баґнети. Рано прийшов нам з поміччю сердюцький полк, який перейшов від гетьмана до нас. У ночі цей полк, силою 200—300 козаків-сердюків не рішався на бій, бо не знав, де свій а де грабіжник. Селяни подалися взад, відтак у розтіч — за ними пішла в погоню часть сердюцького полку. Я залишився з моїми стрільцями коло мого потягу, зголосив телеґрафічно до Василькова сотн. Сушкові про напад і зажадав дальших наказів.

Дістаю наказ укріпити стацію Мотовилівку і залишитися зі своїми стрільцями на охороні стації. Перебираю функцію команданта стації і околиці. Наборзі переведене слідство і допит ранених селян показує ясно комуністичну провокацію і аґітацію. Короткий суд і присуд: розстріл.

Докладна ревізія в віллях коло стації виказала, що там зібрався значний гурток комуністів. Розоброєно їх, знову суд, знову вимір кари. Однакож головного режісера вдалося вхопити несподівано для нього і для села Плісецьке, в самім селі. Це був 18—19 літній парубок-комуніст, який за 4—5 день до арешту вспів мені вбити щось 7—8 стрільців, стріляючи в білий день.

Фронт посунувся під Боярку — я мусів повнити функцію команданта стації Мотовилівка, охороняти залізничий шлях від розїзду Сорочий Брід під Фастовом аж до Василькова, та ще відпроваджувати під охороною транспорти аж до Боярки, де тоді стояв вже штаб Осадного Корпусу СС., в який розрісся Окремий Загін С. С.

Селяни напливали масами і просто на фронт під Київ, і на поодинокі стації і до Білої Церкви. Приходили озброєні з крісами і скорострілами, зі своїми командантами чет і сотень, часом з одної волости цілий курінь з 2—3 гарматами. Все це було по селах припрятане на пораду большевицьких аґітаторів при „демобілізації" російської армії. Приходили цілі „загони", які через цілий час німецької окупації засідалися на німців, а німецьке командування виписувало великі нагороди по 1.000 і більше німецьких марок на одну голову ватажка такої банди. Одним таким ватажком був відомий по обох берегах Дніпра, Шабельник, який за часів гетьманської влади нападав на сільську інтеліґенцію, як учителів, священиків, діяконів, „арештував" їх і нещасних цих разом зі жінками і дітьми роздягав до гола, казав танцювати а хто вже не міг, цього рубав шаблею.

На приказ команди Осадного Корпусу прийшлося мені самому застрілити цього Шабельника на стації Мотовилівка, куди він вдерся до канцелярії урядовця, щоби телефонічно викликати до Мотовилівки, на тил фронту свою кінну банду 120—160 очайдухів-різунів. 2 кулі в голову таки не доконали цього ватажка, бо з плиткого гробу, на борзі викопаного, в замерзлій землі — видістався і втік.

Фронт підсунувся під сам Київ і мене перенесли на стацію Васильків, також як команданта стації. З моментом входу Осадного Корпусу СС. до Києва мені прибув ще обовязок: провірювати їдучих потягами з Києва і підозрілих арештувати та віддавати під суд. Цього часу вся шляхта російська виїздила з Києва через Жмеринку на Одесу і заграницю. Я мало кого арештував — хотяй добрих кільканацять тисяч виїхало з Києва все переповненими потягами.

Другий обовязок був задержувати німецькі транспорти та роззброювати їх. На приказ Директорії робилося це не безпосередньо, а через повстанців, яких треба було орґанізувати і повідомлювати про німецькі потяги. Це були потяги, які Київ переїзджали з наставленими з вагонів кулеметами і гарматами на місто. Мало котрий німецький транспорт переїхав до Фастова озброєний. В Мотовилівських лісах часто псулася льокомотива, поїзд на умовленім наперед з машиністом місці ставав серед бугорів з обох сторін, звідки сипався вогонь кільканацять скорострілів на німців у ваґонах. Німці виставляли білий прапор і викидали зброю та патрони з ваґонів. Потяг з убитими і раненими їхав дальше. Відібрану зброю і патрони розбирали селяни-повстанці, щоби за пару годин, або і скоріше вжити їх проти другого потягу з німцями.

Це примушувало німців до маршів пішки, особливо кінноту.

Раз така кіннота напала на стацію, був це якийсь баварський кінний полк, з кінною батерією. Зробила докладну ревізію за німецькою зброєю у мене і на стації — на щастя нічого німецького не найшла, але на „пересторогу" розстріляла мені кількох стрільців.

Неждано дістав я десь по 1. I. 1919 р. приказ Штабу Осадного Корпусу СС. опустити з цілим відділом стацію Васильків і зголоситися в Штабі полк. Коновальця в Києві.

Я явився в Києві і зголосився особисто у полк. Коновальця, по нові прикази. (Док. буде).

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

БЛ. П. ОСИП МАРКІВ.

Бл. п. Осип Марків ур. 27. IV. 1878. в селі Тинів коло Добрівлян, повіт Дрогобич. Гімназію покінчив в Дрогобичі, по скінченню якої вписався на техніку

Бл. п. дир. Осип Марків при читанні Альбому У. С. С.

(мав 2 семестри). Покликаний до 33-того полку австр. гірської артилерії, в якім одержав степень старшини, з хвилею настання світової війни вирушив враз зі своїм полком на галицький фронт. Під Делятином в 1916 році підчас барабанного артилерійського вогню зістає ще зранку тяжко ранений, а щойно пізним вечером находять його російські війська та забирають до лічниці. По видужанню перевозять Покійного москалі спершу в глибину Росії, а пізніше на Сибір. До Станиславова повертається Покійний зі Сибіру вже по скінченню нашої визвольної війни та згодом одержує в богородчанських добрах графа Шенборна заняття як управитель тартаку. Був дуже товариський та дуже добрий мисливий. По продажі графом Шенборном богородчанського ключа гр.-кат. Епископству в Станиславові одержує Покійний з рук Епископа Заряд Парцеляції богородчанських дібр і на тому місці робить велику для наших селян прислугу, продаючи поле виключно в українські руки. Рівночасно був Покійний скарбником в Заряді Епископських Будинків „Варшава" в Станиславові і хто мав тут нагоду стрінутись з директором Марковом, той ніколи не забуде скромну постать Покійного. Кожний укр. часопис, кожня укр. книжка, які тільки появились, перші знаходили собі місце у бібліотеці Покійного. Видання Червоної Калини тішилися у Покійного особливою симпатією. Часописи сейчас передавав Покійний для станиславівських, убогих на передмістях, читалень. Рівночасно не щадив гроша на всякі пресові фонди між ін. кожного року складав кілька пожертв на пресовий фонд „Червоної Калини", а наші товариства як „Рідна Школа", Інваліди, Бурса і т. п. мали в ньому все свойого Добродія. Полишив жінку та двох рідних братів. Помер на утяжливу хоробу серця.

Похорони, які відбулись дня 5 жовтня ц. р., були доказом того, на що Покійний собі заслужив за життя. На вічний спочинок відпровадив Його: Впр. о. Шамбелян Луцик — станисл. парох, в супроводі шістьох священиків. Похоронні марші відіграла станисл. трубна орхестра Рем. Т-ва „Зоря", а чоловічий хор „Думка" відспівав панахиду. Дальше в похоронах взяло участь кромі рідні, найблизчих співробітників та знакомих, майже ціле станисл. громадянство. Зворушливе слово над домовиною виголосив о. Йосиф Савраш, а його кінцеві слова: „плаче за Тобою Червона Калина, Рідна Школа, Інваліди..." — зворушили всіх до сліз. Вкінці над розкритою могилою Покійного хор „Думка" відспівав тужливу пісню: „Видиш брате мій..".

БІБЛІОҐРАФІЯ

СПИСОК ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1914-1921 РР.

I. III.

Приказн до впоряду піхоти Західно-Української Народньої Республики. Заходом і накладом Д. С. В. С. Станиславів 1918. 8°, ст. 24. Військові правильники, ч. 1. Печатня Я. Вайденфельда в Станиславові.

Вступна замітка. I. Наука одинцем і в ряді. II. Чета. II. Сотня. IV. Курінь, полк і бриґада. VI. Бій. Додаток: І. Складові части кріса. 2. Важніші військові вислови.

Пристай Б. Ля мандрія ді Ківассо. Українці в італійській неволі. „Діло". 1934, ч. 209, ст. 4—5.

Прихід і зустріч Українського Війська у Київі. „Вільне Слово". Зальцведель 1918. 4°, ч. 28, ст. 2—3.

По навалі Муравйова.

Приходько Віктор. Спомини ґенерала Брусілова. „Літопис Ч. К.". Львів 1930, 4°, ч. 9, ст. 20—21.

Зреферовання виданих споминів.

Причинки до історії нашого летунства. Кал. Черв. Калини на 1922 р., Львів 1922, 8°, ст. 74—77. „Приятель Укр. Жовніра" — кал. на 1923 р. Львів 1922, 8°, ст. 74—77.

Причинок до політичного перевороту на Україні. „Вістник пол., літ. й життя". Відень 1918, 4°, ч. 33, ст. 477—488.

Заходи гет. Скоропадського коло військової справи до червня.

Приятель Українського Жовніра. Календар на 1923 рік. Львів 1922. 8°, ст. 156. З числ. іл-ми. Накладом Видавництва Червоної Калини.

Зміст цього „Приятеля і т. д." ідентичний з змістом Календаря Червоної Калини на рік 1922 за винятком календаріюма. Друкований був для Америки.

Про вічну память. „Укр. Скиталець". Відень 1922, 8°, ч. 22, ст. 45—46; 1923, ч. 2 (24), ст. 47; ч. 3 (25), ст. 46—47; ч. 4 (26), ст. 46—47; ч. 5 (27), ст. 27; ч. 6 (28), ст. 41—42; ч. 8 (30), ст. 45—46; ч. 11 (33), ст. 31; ч. 12 (34), ст. 30—31; ч. 14 (36), ст. 29—30; ч. 15 (37), ст. 30; ч. 16 (38), ст. 45—47; ч. 17/18 (39/40), ст. 62; ч. 19/20 (41/42), ст. 62; ч. 21/22 (43/44), ст. 61; ч. 23/24 (45/46), ст. 60.

Є це некрольоґи померлих вояків, можуть служити подекуди як причинки до їх біоґрафій. Прізвища їх за порядком уміщені такі:

Антін Рудницький, четар У. Г. А.

Евген Пуза, майор У. Г. А. Обидва: 1922, ч. 22, ст. 45—46.

Сотник У. Г. А. Осип Стахур, 1923, ч. 2 (24), ст. 47.

Десятник У. Г. А. Григоращук Василь, 1923, ч. 3 (25), ст. 46—47.

Ілько Бас, стрілець У. Г. А. 1923, ч. 4 (26), ст. 46.

Павло Заяць, хор. У. Г. А. 1923, ч. 4 (26), ст. 46—47.

Дмитро Бялий, стрілець У. Г. А.,

Яків Шалагин, стар. десятник, обидва: 1923, ч. 5 (27), ст. 62.

Джиґан Олекса, бул. старшина,

Гринишин Петро, стрілець. Обидва: 1923, ч. 6 (28), ст. 41—42.

Гриць Баковський, вістун У. Г. А., 1923, ч. 6 (28), ст. 42.

Петро К. Швайка, четар У. Г. А., 1923, ч. 8 (30), ст. 45—46.

Іван Шиян, пор. У. Г. А., 1923, ч. 8 (30), ст. 46.

Слободян Микола, стрілець У. Г. А., 1923, ч. 11 (33), ст. 31.

Захарчишин Кость, стрілець У. Г. А., 1923, ч. 11 (33), ст. 31.

Семйоник Михайло, четар У. Г. А., 1923, ч. 12 (34), ст. 30—31.

Юрко Бурдейний, хор. У. Г. А., 1923, ч. 14 (36), ст. 29.

Тимко Мельникович, стрілець У. Г. А., 1923, ч. 14 (36) ст. 29.

Дмитро Войтович, стар. стрілець, 1923, ч. 14, ст. 29.

Андрій Леневич, стрілець У. Г. А., 1923, ч. 14 (36), ст. 29—30.

Куліш Михайло, хор. У. Г. А., 1923, ч. 15 (37), ст. 30.

Василь Глуховецький, пор. У. Г. А., 1923, ч. 16 (38), ст. 45.

Теодор Моргулець, пор. У. Г. А., 1923, ч. 16 (38), ст. 45—46.

Борис Андрієвський, уч. курсів в Йозефові, 1923, ч. 16 (38), ст. 46—47.

Нестор Діонізій Гарматій, підстар. У. Г. А., 1923, ч. 17/18 (39/40), ст. 62.

Степан Тисовський, пполк. У. Г. А., 1923, ч. 19/20 (41/42), ст. 62.

Іван Козій, четар У. Г. А., 1923, ч. 19/20 (41/42), ст. 62.

Степан Войтович, інв. старшина У. Г. А., 1923, ч. 21/22 (43/44), ст 61.

Гриць Британ, стрілець У. Г. А., 1923, ч. 21/22 (43/44), ст. 61.

Олекса Данилик, стрілець У. Г. А., 1923, ч. 23/24 (45/46), ст. 60.

Тимко Глібчук, пор. У. Г. А., 1923, ч. 23/24 (45/46), ст. 60.

Проводарі нашої визвольної боротьби. Голова Високої Директорії і Головний Отаман Військ У. Н. Р. Симон Петлюра. „Прапор України". Камянець на Под. 1919. 4°, ст. 5.

Провокаційний крівавий напад на ешалони полку ім. Богдана Хмельницького у Київі. „Вістник Союза Визв. України". Відень 1917. 4°, ч. 37 (167), ст. 580—582.

Київ. 8. VIII. 1917.

Про головні принципи, на яких повинна будуватися Українська Народня Армія. (Докладна запис-

ка до Військового Міністерства од Шинкаря). „Відродження“. Київ 1918, чч. 17, 18.

Прогулька на Маківку. „Стрийський Вістник“. Стрий. 1918, ч. 7, ст. 2, і далі.

Програм заняття секції ч. 3. (З військового життя). „Відродження“. Київ 1918, ч. 62.

В справі опіки над каліками — військовими.

Програм навчання молодих козаків піхоти, кінноти та артилерії. Камянець под. 1919. 32°, ст. 42 і 2 таблиці. Видання Відділу Навчання Військ Головного Управління Ґенерального Штабу.

Проект орґанізації народньої міліції. „Розсвіт“. Раштат 1918, 4°, ч. 13, ст. 2—3.

Проект улаштування виставки експонатів боротьби Українського Козацтва за самовизначення. Плякат.

Начальника Історичного Підвідділу Військового Історично-інформаційного Відділу Штабу Дієвої Армії Дорадчого О. Благодіра. 8. X. 1920, м. Городок.

Прокопович В. Остання подорож (31. XII. 1923—16. X. 1924). (Уривок). „Збірник памяти Симона Петлюри (1879—1926)“. Прага 1930, в. 8°, ст. 210—215.

Спогад про перебування С. Петлюри у Польщі і виїзд до Будапешту через Відень.

Про мирові переговори в Ризі. „Коз. Думка“. Штадармія Станиславів. 1920, ч. 13.

Просвітна робота У. С. С. на Волині. Календарик для С. С. і жовнірів Українців на 1918 р. Відень 1917, 8°, ст. 57—60.

Протест. „Укр. Нива“. Варшава 1927, ч. 32 (37).

47 укр. орґанізацій в справі суду над убив. С. Петлюри.

Протест. Резолюції Укр. Центр. Комітету в Польщі з приводу винесення судом присяжних у Парижі виправдуючого Шварцбарта вироку, ухвалена 5 листопада 1927 року. „Укр. Нива“. Варшава 1927, ч. 62 (67).

Протест Т-ва Вояків. „Табор“. Варшава 1927. 8°, ч. 5, ст. 8—9.

В справі вироку над убійником Головного Отамана Симона Петлюри.

Протест. „Укр. Нива“. Варшава 1927, ч. 63 (68). Товариства Вояків б. Армії УНР.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

До
ВП. Редакції „Літопису Червоної Калини“
у Львові.

В ч. 10 за ц. р. „Літопису Червоної Калини“ в статті п. з. Станиславів — столиця ЗОУНР і УНР п. Іван Чепига, оповівши, як в міській бібліотеці Станиславова опинилася збірка важних до історії ЗОУНР паперів, між ін. протоколи засідань Виділу Укр. Нац. Ради з 1919 р., написав, що Управа згаданої міської бібліотеки „звернулася була до Львова, здається до бібліотеки НТШ з пропозицією виміни тих паперів на якісь інші дуплікати, однак на це не було ніякої відповіді“...

У відповідь на це Управа Бібліотеки НТШ заявляє, що ніякої пропозиції від Управи міської бібліотеки Станиславова не одержала.

Управа Бібліотеки НТШ.

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

VII. річник / Число 11. / Листопад 1935.

ЗМІСТ:

Редаґує: *В. Софронів-Левицький* Відповідальний редактор: *Петро Пасіка*

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка